

FRÜ Üldise Ajaloo Kateder

Hispaania rahva võitlus fašistlike
agressiooni vastu 1936-1939. a.
(Diplomiföö)

Suur, Aili
ajaloo osak. I k.
juhendaja: ajalootead.
kandidaat L. Root

Partu 1958.

Sissejuhatus.

Hispaania rahva kangelaslike võitlus oma madal vabaduse ja rahvusliku sõltumatus eest välismaiste interventide ja fašistlike mässajate vastu 1936.-1939. a. tõmbas kogu maailma avalikkuse tähelepanu endale. Nii Hispaania rahva sõbrad kui ka vaenlased tähelepanelikult jälgisid Pürenee poolsaarel arenvaid sündmusi. See oli ka arusaadav, et Hispaania rahva 1936. a. alanud rahvuslik-revolutsiooniline sõda väljus rahvuslikest raamidest ja omandas üli suure rahvusvahelise tähtsuse. Hispaanias võitlesid kaks leeri - demokraatia ja rahu leeri ja rahvusvahelise reaktiooni ning fašistliku egressiooni leeri.

Sündmused 1936.-1939. a. moodustavad tähtsa laapi Hispaania töölavate masside paljuaastasest revolutsioonilisest, patriootlikust võitlusest poolfodcaalse monarkia vastu vabariigi, rahvusliku sõltumatus ja kõigi töötajate demokraatlike vabaduste eest.

Antud töös on püütud valgustada Hispaania rahva kangelaslike võitlust 1936.-1939. a. brimeks, sissejuhatavas peatükis on kä-

ritletud Hispaania majanduslikku ja poliitilist olukorda XX saj. 30-ndatel aastatel uusi fašistlike massu puhkemiseni, kuna sellel perioodil toimunud äge võitlus reaktsioniliste ja demokraatlike jõudude vahel viiski välja võitluse rahvusvahelise mastaabis. Töös on antud lühilõike tähtsamatest sündmustest ja revolutsioonilistest ümberrajadest ajavahemikul 1936.-1939. a., samuti on näidatud Hispaania rahvasside aktiivset osa sündmustes. Suurt tähtsust on pööratud rahvusvahelisele diplomatialle, kuna Hispaania sotsialismi lüüasaamisest just otsustavat osa etendas natsionide poliitika, mis oli sunnitud Itaalia-Saksa interventsiooni soosimisele ja Hispaania sotsialismi hävitamisele.

His puutub kirjandusse, siis peab ütleva, et antud probleem on veel võrdlemisi vähe uuritud. Monograafiaid ei ole selles küsimuses peaaegu üldse ilmunud. Antud teemal on küll ilmunud mõningaid kandidaadidissertatsioone, kuid kahjuks polevad need kättesaadavad. Enamik kättesaadavast kirjandusest kujutas endast juba 1936.-1939. a. väljaantud brošüüre ja teoseid, mis olid mõeldud laiemale rahvahulkaale Hispaania sündmuste valgustamiseks ja sisaldasid väga

vähesele hulgal fakte. Mõningasid abiks on olnud hiljem ilmunud hispaania sündmuse käsitlevad artiklid mitmesugustes ajakirjades.

P. C. Obukhinob'i artikkel „Kak pomogalo no mituka „nebe maatubõta“ b uenakume gela (usob-abryct 1936. n.)“ andis palju väärtuslikke andmeid suurimide poliitika ja suhtumise kohta hispaania sündmustele. Artikkel on eriti hinnatav, kuna seal on toodud palju fakte, mis muide ei ole kättesaadavad. Amerika imperialismi reeturlikku poliitikat hispaania küsimises paljastab U. Casodõanson oma artiklis „Америкакume иамерикалице - носотуми фаууициной иирибениум б Uenаним (1936-1939)“²⁾ Tõrge reeturlikkude suhtumise sebanuulimusse hispaaniasse on pühendatud U. Kammun'i artikkel „Посотумице бо турипуной реануи франуициной иирибениум и фаууициной иирибениум б Uenаним (1936-1939 n.)“³⁾ Suure faktiline materjaliga on tõestatud, et Tõrge „mittelahesugamise“ poliitika ei tegelikult otnere lahelsugamine hispaania sündmustele ja Lõuna-Itaalia intventsiooni soorimine.

1) P. C. Obukhinob, Kak pomogalo no mituka „nebe maatubõta“ b uenakume gela (usob-abryct 1936. n.), Тринке зануици, иирибениум иирибениум оиоуиении, иирибениум зарубежикуи стран. Москва, 1937.

2) U. Casodõanson, Америкакume иамерикалице - носотуми фаууициной иирибениум б Uenаним (1936-1939), „Вопрос иирибениум“, 1931, № 2

3) U. Kammun, Посотумице бо турипуной реануи франуициной иирибениум и фаууициной иирибениум б Uenаним (1936-1939 n.), Тринке зануици иапаратобчого ос. уирибениум иирибениум иирибениум иирибениум. Т. XXXIX, Саратов, 1934.

Osa andmeid on võetud otseselt dokumentide-
koostisest, nagu „СССР и фашистская агрессия
в Испании“, „Документы коммунистической интер-
национальной борьбы за Испанию“, „Der Freiheitskampf
des spanischen Volkes und die internationale
Solidarität.“¹⁾

Näidustelise andmeid andsid kaasa
suurimat osat ühinevad hispaania ühinevad —
n. rapua „Испанский народ в борьбе за сво-
боду и демократию, против фашизма (1931-1939 г.)“²⁾
Selles ühinevuses on näidatud hispaania rahva
võitlust monarhistide ja reaktsionääride vastu
demokraatlike vabaduste eest ajavahemikul
1931.-1939. a. Teises suuremas töös on Ame-
rika imperialistliku poliitikat paljastav U. Loo-
doganski'i teos „Американские империалисты
поддерживают фашистский режим в Испании“³⁾

Sündmuste õiget mõistmist aitavad
palju kaasa hispaania kommunistliku partei
juhtide Dolores Ibarruri ja Jose Diaz'i kõned
ja artiklid.

1) СССР и фашистская агрессия в Испании, Москва, 1937.

2) Испанский народ в борьбе за свободу и демократию, против фашизма (1931-1939 г.), Москва, 1946.

3) Der Freiheitskampf des spanischen Volkes und die internationale Solidarität, Berlin, 1936.

4) И. Рапая, Испанский народ в борьбе за свободу и демократию, против фашизма (1931-1939 г.), Москва, 1956.

5) У. Лодогански, Американские империалисты поддерживают фашистский режим в Испании, Кув, 1954.

I pt.

Majanduslik ja poliitiline olukord Hispaanias
XX saj. 30-ndatel aastatel.

Võrreldes Euroopa kapitalistlike maadega oli Hispaania XX saj. 30-ndatel aastatel mahajäänud agraar-industriaalne. Majanduslik mahajäämus oli tingitud välismaise kapitali rühumist ja fodaalsete jäänete säilimisest nii poliitilises kui ka majanduslikus elus.

Fodaalne jäämus säilisid eriti visalt põllumajanduses. 57% Hispaania länrikonnast tegelus põllumajandusega, kuid ometi vedas Hispaania vilja sisse.¹⁾ Selle põhjusel oli maa mittetullaldatav harimine. Madal, kus 57% länrikist tegelus põllumajandusega, hariti ainult 40% kogu maapinnast, mida võidi kasutada põllunduses. Saakide madalust põhjustas ka kahtlematult sademete väheus ja suu kuumus, kuid saagikust elus võimalik olnud tõsta kunstlike niisutus abil.

1) B. Bapna, Unanue b peboosyem, Moskva, 1930, stp. 20

Hispaania põllumajanduse mahajäämuse põhjusel di suurte latifundiumide olemasolu, talupoegade maade villustatus ja fodaalsete kohustuste säilimine. 150 tuhandel mõisnikul kuulus 12 milj. ha maad, samal ajal kui 1 miljonil väikemaomanikul kuulus kõigest 6 miljonit ha maad.¹⁾ Enamikul talupoegadele olid väga väikesed maatükid, mis ei toinud isegi 4-5-lükmelist perekonda. 39 %-l kõigest maavaldajast di vähem kui 1 ha maad.²⁾

Fodaalsete jäänuste iseloomulikkus näitab Hispaania põllumajanduses di elka-pitalistlike rendivormide laialdase levimise. Oli tarvilikult m. „censo“ — väga pikaajaline, mõnikord päritava rendi tüüp ja „foro“, kus maa renditi rentnikule „kolme küniga“ du-ajaks pluss 29 aastat.

Ka sellel maal, mis formaalselt kuulus talupojale raomandina, tuli tal kanda kõige mitmesugusmaid fodaalseid kohustusi, millel igas provintsis di erinev iseloom. Enamikul juhtudel need kohustused ei olnud fikseeritud mingisugustes sadustes ega kirjallises lepingutes, vaid tuginesid traditsioonidele. Fodaalsetel jäänustel di tohutu

1) Учанский и Попыряев, Москва, 1947, стр. 118

2) Там же, стр. 6

pidurdav mõju põllumajanduse tehnilisele tasemele: odavate tööjõu üliküllus takistas masinate tarvituselevõttu põllumajanduses. Traktorid, kombainid ja teised keerulised põllumajanduslikud masinad olid Hispaanias haruldused.

Hispaania põllumajanduse mahajäämusest, võrreldes teiste maadega, näitab väga veenvalt saagi suurus 1 ha-lt: näit. üri Hispaanias niusaan 1 ha-lt oli 9,0 ts, siis Prantsusmaal oli saak 14,2 ts, Inglismaal 22,0 ts. ja Itaalias 10,8 ts.¹⁾

Hispaania põllumajanduse poolfodäärne iseloom oli takistuseks tööstuse arengule. Põllumajandusliku darinkonna ostuvõime oli tühine, ka töölisi ostujõud oli piiratud nende madala palgaga.

Hispaania tööstuse mahajäämuse väljenduseks „uuti“ tööstuskarude - auto-, keemia-, lennukitööstus - seisnes arengus. Võrdlemise suuruslikul di kergetööstusel. Maa tööstusliku mahajäämuse aitas veelgi suurendada väliskapitali võimetusmine. Hispaania tungide pärast toimunud võitlus Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa, USA, Belgia, Rootsi ja Itaalia vahel. Inglise kapital oli domineeriv, ta oli paigutatud vase-, väävli- ja rauakaevandustesse, Prantsuse kapital

1) rapuus, cip. 8

näit. di valdav raudtransportis, Belgia kapital domineeris tringivalvandustes. ¹⁾ Sama kapitali positsioonid diid Hispaanias võrdlemisi nõrgad.

Välismaise kapital arendas Hispaania majandust vastavalt oma huvidele. Hispaaniast veeti välja toorained ja põlvfabrikaate, rask aga veeti tööstussaadusi.

Hispaania majanduse mahajäämus di seotud pankade suure kontratsiooniga. 7-8 Hispaania suurimat panku loidrid oma käes kogu maa tööstus ja kaubandus.

Üldtõded majanduse analüüsi põhjal on võimalik järeldusi teha Hispaania klassidest ja kihtidest.

Kõige privilegiteeritumaks klassiks di kahtlematult mõisnikkond. Suur osa mõisnikust võttis osa kapitalistlikust ettevõtetest - pankadest, vabrikutest, kaevandustest.

Kõige suuremaks maavaldajaks Hispaanias di aga katoliku kirik, samal ajal di kirik ka kõige rikkam kapitalist: talu ümberised pangad, tööstuslikud ettevõtted, vinnisvarad jne. Kiriku teenistuses di suur vaimulike ja munkade arme, kelle arv ulatus 250 tuhandeni. ²⁾ Kirikul di väga suur mõju

¹⁾ U. Manguken, Учваруня, Москва, 1939, стр. 35

²⁾ ВАРУНА, стр. 14

lariikkona mahajõärmateli uiktidile, eriti kir-
jaoskamatule talupoegkonnale.

Hierarhilisel uulil mõisnike ja vai-
mulike järil seisis uodanus. Seoses kapitalismi
uäkese euringuga Hispaanias di hispaania uodoh-
lus palju kõrgem kui teiste kapitalistlike riiki-
de uodanus. Uõitluses uolutsiooniliste rahwa-
kubvadiqa otis Hispaania uodanus oma kõrkus
tõlku alati uompromissi mõisnikuga.

Suurt osa maal stendas ka sõjavägi.
Hispaania armud inboomantas uindralite ja teiste
kõrgemate sõjaväelaste uun arv. Näiteks 1931.a.
iga 538 sõduri uohta tuli 1 teguväe uindral,
iga 10 sõduri uohta 1 ohvitseri aruuaadiqa kap-
tenist uuni poluouuikeni ja iga 6 sõduri uohta
1 ohvitser.¹⁾ Ohvitseruud di ühineud lütu-
deks - jntadeks. Jntad avaldand suurt mõju
poliitilistele sündmustele maal.

Mis puutub Hispaania proletariaati,
uuis Hispaania proletariaat di suhteliselt väike-
aruline - 2 milj. töolist tööstuses, uarubanduses
ja transpordis. Hispaania töolisulasti duuud
di äärmiselt raske: hispaania tööline töötasu
di 2,5 uorda väiksem kui inglise tööline töö-
tasu.²⁾ Tööpäew etuõlletis ulatus tavaliselt
10-12 tunkini. Töolisuadusandlus fautiliselt

1) Rapua, etp. 39

2) Rapua, etp. 11

pundus.

Kõige arvukamaks klassiks Hispaanias di talupoisguond. 5,2 miljonist põllumajandungas tegelevast inimesest di 3 milj. kes- ja rikkakamad rahvast ja suksid - 2 milj. inimest.¹⁾

Hispaania väikekodanlus di suhteliselt arvukas - umbes 1 milj. inimest. Väikekodanluse ringkonnad diid kaardud uillaltki radikaalsetest meelohdest.

Hispaania intelligentsi juures võib öia mäkiida mõningaid spetsiifilisi jooni: kiriku suure materiaalsu võimsuse tõttu osa intelligentsist di kiriku teekituses, teine osa di aga häälstatud antiultrikaalset. Radikaalse intelligentsi mõju linna väikekodanlusele ja ingi proletariaadile oli võrdlemisi suur.

Teravales probleemius Hispaanias di rahvusuisimus. 24,7 miljonist elanikust kuulus 7 milj. vähemrahvuste hulka; nendest kataloonlasi di 4 milj., baske - 800 tuhat ja galicialasi - 2,2 milj. inimest.²⁾ Vähemrahvused pidasid katkestamatut võitlust rahvusliku võhümise vastu, kuid nende saharemiskatud nurjusid. Kaostanti põhjusel di asjaolu, et rahvusliku liikumist juhtis kodanlus, kes alati lähtus oma uikastest klassikuidest, taotleles ainult Kastilia kodan-

1) Kapua, stp. 18

2) M. Kapitonov, Umanud, Moskva, 1946. stp. 9

lusega võrdsid majanduslikke privileege.

Enne kui asuda maa poliitilise du-
sona kirjeldamisle, on vajalik jätta liiki-
dalt mitmesuguste poliitiliste gruppide, par-
teide ja voolude juures.

XIX saj. 20-ndatel aastatel tekkis Hispa-
nias terve vada uusi poliitilisi partiid ja gru-
ppeeringuid. Suurimaks parteiks oli liberal-kon-
servatiivide partei, kes väljendas kaubanduslik-
tööstuslike kodanluse ja osa mõisnike huve ja
astus välja konstitutsioonilise monarhia eest.¹⁾
Kuid need ringkonnad did valmis ka ohvendama
monarhiat, et vältida sotsiaalseid muutusi. Tuli
veel mainida liberaal-parempoolset vabariikliku
partiid, esotas A. Zamora'ga ja radikaal-vaba-
riikliku partiid Lerroux'i juhtimisel. Ka need
partiid väljendasid kodanluse ja mõisnike huve.
Kesk- ja väikekodanluse ja osa intelligentsist oli
koondunud "Vabariikliku Tegevuse Partei" ümber
M. Azana juhtimisel ja radikaal-sotsialistide
partei ümber, esotas Domingo'ga ja Ortega'ga.

Töötavad massid did organiseerunud
sotsialistlikusse parteisse ja tema juunde uuelu-
vasse "Töötajate Üldise Liitu", "Lahvriikliku
Töö Konföderatsiooni" ja kommunistlikusse parteisse.
30-ndatel aastatel uljutas endast sotsialistlik

1) rapua, str. 20

partei tüüpilist II Internatsionaali partiid, mille liitlasteks olid oportunistid ja tööliste huvide ret-
jad J. Prieto ja L. Caballero. Eksistentsid veel
laialdasel anarho-sindikalistlikel organisat-
sioonidel. Hispaania anarhism kujutas endast
omapärast nähtust, mis peegeldas maa majan-
duse ja riigliku struktuuri mahajäämist, pro-
letariaadi üllustatust ja pehmete demokraatlike
elementide olemasolu.¹ Anarhismi levikut soodus-
tas veel asjaolu, et Hispaania sotsialistlik partii,
alates oma asutamisest 1879. a, ei pidanud ühena-
gi ideoloogilist võitlust anarhismiga.

Hispaania kommunistlik partii asutati
1920. a. 30-ndateks aastateks ei olnud ta veel
vabanevad oportunistide mõjudest ja tegutses töö-
listmassidest valdatud propaandistlike ringide
ujul.

Politiiline olukord Hispaanias 30-ndatel
aastatel oli äärmiselt keeruline. Juba 1917. a. alates pidas His-
paania töölisulane ja talupoegade aktiivne võit-
lust oma demokraatliku parandamise ja monarhia
lihvitudumise eest. 30-ndate aastate alguses
ujunes olukord seliseks, kus revolutsioon oli
paratamatu. Kogu Hispaania majanduslik ja po-
litiiline olukord näitas, et põhjalikud ümber-

¹ М. Зинин, Об особенностях учения анархо-пролетариата, Москва, 1936, стр. 8

uuraldused on möödapääsmatud. Revolutsioonilist kriisi tingisid nii tugevad fedaalsed jäänused hispaania ülas, hispaania tööstuse ummik, kui ka rahvuslik rõhumine ja katoliku kiriku ning reaktsioonilise armee võimustumine. Vastavalt sellele tulid revolutsioonil lahendada järgmised ajaloolised ülesanded: agrarismuse lahendamine, poolfedaalsete suhete hävitamine ülas, katoliku kiriku najanduslike ja poliitilise võimuse likvideerimine, armee demokraatiseerimine, vähemusrahvastele autonoomia andmine, töötajate materiaalse olukorra parandamine ja nende kultuurilise taseme tõstmine. Revolutsioonilise kriisi tingimustes kujunes välja kaks teravalt vastandlikku leeri: kontrrevolutsiooni leeri, kes ühendas mõisnike, suuhodanlust, kirikut ja sõjaväelist liikki ja revolutsiooni leeri, kes võitles sabariigi eest ja ühendas proletariaati, talurahva laiu masse, väike- ja keskhodanlust ja ühendi liikku intelligensti.

Revolutsioonilise plaatsature seakumist viendas ülemaailmne majanduskriis 1929.-1933. a. Teravnes streigivõitlus, maal kasvavid talupoegade vahetused. Töötajate majanduslikel nõudmistel sellel perioodil oli tinnjäreline tähtsus, erisohal olid poliitilised nõudmised, belhõige nõuti sabariigi kehtestamist. Revolutsiooni kahtusel oli osa hodanlustest ja mõisnikust valmis

ohverdama monarhiat, et säilitada oma poliitilist ja majanduslikku võimu. 16. aug. 1930. a. toimus San Sebastianos kodanlike sotsiaallike parteide ja sotsialistlike partei esindajate konverents. Konverents valis nn. "Revolutsioonilise Komitee", kes pidi algavat revolutsiooni juhtima. Otsustavast osast komitees kuulusid parempoolsed kodanlikud sotsiaallikud. Sotsialistlike partei liidrid Prieto ja Caballero pidasid sellist suhorda õiges, kuna nende arvates toimuvas kodanlik-demokraatlikus revolutsioonis hegemooniks pidi olema liberaalne kodanlus, mitte aga töölislask. "Lähtudes oma poliitikas sellest välist, antimarksistlikust tõesist, kirjutas Dolores Ibarruri", "sotsialistlike partei liidrid tegelikult aitavad kodanluskul pidurdada revolutsioonilis-demokraatlike liikumise edasist arengut ja püüdnud töölislaski astuda klassijärgulise ühisvõrdluse joni suhorda, kes on kut-

1) Dolores Ibarruri (Pasionaria) - väljapaistev Hispaania ja rahvusvaheline tööliikumise juht. Hispaania kommunistlike partei juht. Sündis 1895. a. Alates 1930. a. kommunistlike partei keskkomitee liige ja 1932. a. alates Hispaania kommunistlike partei poliitbiroo liige. D. Ibarruri etendas suurt osa antifasistlike Rahvaste loomisel 1935-1936. a. Hispaania töötajad palavalt armastavad D. Ibarrurit kui kaitsmatut töölist ja talupoegade huude ust sõitejat. 1939. a. di ta suhted Hispaaniast emigreeruma. Peale 7. D. Diaz'i surma (20. III 1942.) sai Ibarruri Hispaania kommunistlike partei juht.

itud kantsima kodanluse saar." "Resolutsiooniline Komitee" töötas välja sõjalise pöörde plaani, misd sündmusid ennetarid rllle. Paljude linnades toimend sõjaväeosade ülestõusud ja tänavalahingud, talupojad haarasid mõisnike maid ja moodustarid oma üharkatud ralku. Valitsus di sunnitud välja kuulutama meelitripaavalimind, mis toimeurid 12. aprillil 1931. a. ja andrid otsustava võidur saba- rüklile blokil. Monarkiat li olend võimalik enam säilitada. 14. aprillil põgnes kuningas Alfonso XIII maalt, Hispaanias kuulutati välja tüme sabaarük. Samal päeval moodustati ajutine saba- rüklil valitsus usotras paunpooku sabaarükla A. Lamora'ga. "14. aprill di manöörilus, et sältida rahvamaride revolutsioonilist väljaastumist. Kodan- luse ja mõisnikud ohvendarid monarkia, et pöosta raomandest, kuid see li munda fakti, et 14. ap- rill di kanava revolutsioonilise liikumise esime- sus võidur. 14. aprilli võit di suure tähtsunga revolutsiooni edaritus arengus, kuna ta li and- urid midagi töölistele ja talupoegadele." 2)

Juba algrust peale di uus valitsus kontrevolutsioonilise kodanlik-mõisnikliku dõkta- trööri valitsurus. Vaatamata oma konservatiivsele püütlele di ta rüski rahvamaride suud sunnitud

1. Dolores Ibarruri, der national-revolutionäre Krieg der spanisches Volkes 1936-1939, der Freikampff der spanischen Volkes und die internationale Solidarität, Berlin, 1956, S. 9

2) Tipoddesitri uenakchõi peboerooyu, Moskva, 1933, cõp. 41

läbi viima mõningaid demokraatlike ümbekondlusi: lubati sõna-, trüki-, koosolekute ja organisatsioonide vabadus. Anti lõõk na kirikule: kirik lahutati riigist, ruti risse ilmalike kool, kuid kiriku saan- duri ei konfiskeeritud. Rahvusüksimus lahendati pool- likult; vähemusrahvustest ainult Kataloonia sai püütud autonoomia. Kodanlik-demokraatliku reso- lutsiooni peamiseks - maaküsimus - jäi lahendamata. Näidi läbi ainult poolik agrarreform (15. sept. 1932.a). Ühe aasta jooksul kuni Rahvarinde võiduni 16. veebr. 1936.a. said 4 miljonist maast talupojast maad ainult 150 tuh. talupoja. Ka töölisklassi poliitilisi ja majanduslikke nõudmisi ei rahuldatud; mingisugust sotsialismihulustust ei kehtestatud, töökuse probleemi ei püütudki lahendada. Vana monarhistlik arme jäi pisima, muutmatuse jäi na monarhistlik - bürokraatlik aparaat, poliit- si ja jäandarmeeria.

On arusaadav, et sabariinliku sa- lituse selline poliitika viis töötaates massi- des esile sügava rahulolematuse. Maad haaras uus revolutsiooniline laine. Inboomilikuks joo- naks di poliitiliste ja majanduslike streikide läbi põinemine. 1932. a. lõpul võtrid riidmünd dispaarias uduerõja inboom: lahnamatult toi- mused arvukad streigid, demonstratsioonid, ta-

lypsogade väljastumised. Kuid revolutsiooniline liikumine ei nõrgestatud töölisklassi lõhestatuse ja kommunistliku partei võimude tõttu. Püüdis ka töölisi ja talupoegade liit; töölised ja talupojad maal võitlevad vald, tootmata tundeid nappas revolutsioonilises võitluses. Revolutsiooni võiduk ja tarvilik nende püüdnud likvideerimise ja nli ainekuses likvideerijaks võis olla kommunistlik partei.

Peale põranda alt väljatulekut 1931. a. di Hispaania kommunistlik partei viisest nappas ja tugevnenud. Hispaania kommunistlik partei rabis oma ühendamise ühtse proletariaadi rinde loomis ja talurahvaga liidu moodustamise.

Samal ajal aktiveeris ka revolutsioon oma tegevust. 1933. a. cortesi valimistel õnnestus revolutsioonil saavutada võit. Moodustati profa-ristlik 'demour' valitus, kes likvideeris kõiki töötajate eluvald saavutused. Ajajärk 1933. - 1935. a., mil võimul olid parempoolsed, sai rahva hulgas "kale musta aasta" nimetus. Need olid tööpoolest mustad aastad Hispaania töötavatele massidele: 30 tuh. talupoja perekonda akti mine-ma nende maadelt, alandati töölisi palga, pikendati tööpäeva. Fasismi kehtestamise häda-ohk avaldas mõju töötajate võitlusele, võitluse tarvik di sunnitud nüüd fasismi vastu.

Antifasistlik liikumine kaaras 1933.a. lõpul ja 1934.a. algul noogu Hispaania. Toimunud demokraatsioonid, nooledunud, streigid. Antud perioodil toimus Hispaania töötavate klasside hulgas poliitiline ümbergrupeerumine. Kommunistliku partei mõju töötavates hulkades tugevnes, samal ajal kui sotsialistide ja anarho-sündikalistide uad vähenesid märgatavalt. Profasistliku valitsuse kehtestamine avaldas mõju ka vasakpoolsetele saba-riiklastele, sest fasistlik diktatuur ei vastanud nende poliitilisele ideaalile, milles oli uodanliku-parlamentaristliku 1931.-1933.a. tüüpi saba-riik. Nende huvidele mittes vastav fasistlik diktatuur tõukas vasakpoolsed saba-riiklasi võitlusele. Objektivselt see võitlus rajas üht Hispaania töötavate masside võitlusega fasismi vastu. See fakt andis tunnistust, et mitte ainult töötajad, vaid ka Hispaania usunikid astusid fasismi vastu välja.

1933.a. lõpul ja 1934.a. algul u tõusnud sel päevahorda ühtu antifasistliku rahvarinde loomine, kommunistliku partei jätkas võitlust ainult tööliselassi ühtsuse eest, kuid see proletarne rinne oli juba algul selgelt antifasistliku meenaga.¹⁾ Võitluses ikkiv rinde eest tuli kommunistidel pörgata suurtele raskustele, elluõige sotsialistliku partei liidrite saboteerimisele,

1) vapua, c. p. 17

kes organiseerisid nn. „töölisaljansse”, mille kuni uueks aastaks ainult töölised, mitte aga nii töölised kui ka talupojad. Selline tõrjumine demokraatlikus Hispaania kommunistliku partei näitas faktiliselt, et ta ühtegi tegu ei taotlema ei oleks ainult poliitiline manööver ja astus sotsialistide mõju all olevasse „töölisaljandusse”, et muuta need tõeliselt marxilisteks töölisklassi võitleva organisatsioonideks.¹⁾ Kommunistide astumine tööliskingutesse oli tähtsaks etapiks ühtse rinde organiseerimisel.

Ka reaktioon valmistus palatungile, et anda revolutsioonilisele liikumisele hoop ja uputada see vene. Selle eesmärgil läksid valitsuse koosseisu 4. okt. 1934. a. kolm ministri-reaktsionääri. See oli oktoobri üldstreigi põhjus. Streik haaras maa tähtsamad keskused ja rajoonid - Astuuria, Bilbao ja Kataloonia. Üldstreik Asturias kavas ühe relvastatud ühistõususe. 15 päeva keidid Astuuria proletariaat võimu oma käes. Lühivõimude põhjus oli jõudude ühendatus ja revolutsioonilise juhtimise puudumine. Peale ühistõusu maharuumimist algand jätavad repressioonid: 5 tuh. Astuuria kaeluini tapeti, 30 tuh. töölisi heideti vanglasse.²⁾ Kuid vaatamata repressioonidele töölisklassi revolutsioonilist meelsust ei õnnestunud purustada: peale 1934. a. hakkas

1) Д. Удальцов, Очерки по истории рабочего движения в Испании, Москва, 1957, стр. 22

2) Удальцов и Попыраев, стр. 125

ikka rohkem välja kujunema üldine fašismivastane rahvarinne. Kommunistliku partei radis antud etapil oma eesandeks rahvarinde moodustamise ja ühdistamise, et rahvarindesse oleks kaasatud kõik antifašistlikud partiid ja jõud. F. Diaz¹⁾ oma kõnes 3. sept. 1935. a. juhtis sellele tähelepanu: „Küsimus tuleb esitada järgmiselt: jõud jagunevad fašismi ja antifašismi vahel, revolutsiooni ja kontrevolutsiooni vahel. Nii on küsimus rahvusvahelises mastaabis ja nii on ka Hispaanias.“²⁾ Kommunistliku partei arendas laialdast tegevust rahvarinde moodustamisel, kommunistliku partei liikmed esinesid laenuamatult koosolekutel ja mitingitel, selgitades antifašistliku ühtrinde loomise vajadust.

Oma kõnes 2. juulil 1935. a. F. Diaz avaldas 4 punkti, mille alusel peaks kujunema antifašistlik rahvarinne.³⁾ 1. Suurmoisnike, kiriku ja ulosteite

1) Fox Diaz (1894-1942. a.) - rahvusvaheline tööliskümnise sõltumatu tegelane, Hispaania töölislasi juht, Hispaania kommunistliku partei juhatuse liige 1932-1942. a. Võitles töölislasi ühtsuse, tööliste ja talupoegade liidu ja maa kõigi demokraatlike jõudude ühendamise eest võitluses fašismiga. A. 1936.-1939. oli F. Diaz koos D. Barrieraiga fašismivastase võitlemise praamisus organisatsioonijärgne.

2) F. Diaz, Пого заведением напорного фронта, Москва, 1937, стр. 37

3) Ibid, стр. 30

maade võõrandamine ilma väljaostuta ja maade viivitamatu üleandmine vaestele talupoegadele ja põllutöölisele. 2. Rahvaste vabastamine, üheda rõhuvad fedaalid ja finantsulius. Kataloonia, Biskaaia, galicia ja teistele rõhutatud rahvustele eresmäärämise õiguse andmine. 3. Üldine tööliste elu- ja töötingimuste parandamine (töötasu suurendamine, kollektiivlepingute täitmine, täielik avamuste-, hooajakuute, demonstratsioonide ja streikivabadus. 4. Kõigi vangistatud revolutsionääride vabastamine, täielik amnestia poliitilistele vangidele.

Kommunistliku partei peamiseks löundmises ega di uontrvolutsiooniliste korteste laialisaatmine ja uute valimiste läbiviimine, mille tulemusena moodustuks valitsus, mis täidaks anti-faistliku rahvarinde programmi. Kommunistliku partei üleskutsu leidis hispaania rahvamassides laialdast vastukõla.

Revolutsioonilise kõusu olukorras oli sunnitud vabariigi president A. Zamora 7. jaan. 1936. a. kortend laiali saatma ja määrama 16. veebruariks 1936. a. uued valimised. 15. jaan. 1936. a. töölisorganisatsioonid ja vasakpoolsed vabariiklikud parteid kirjutasid alla Rahvarinde partile. "

Rahvarindene kuulusid kommunistlik partei, sotsialistlik partei, "Noorsoo Sotsialistlik Üht",

„Töötajate Üldine Liit“, vasarpoolne vabariiklik partei, „Vabariiklik Liit“ ja Kataloonia vasarpoolne partei. Moodustati Rahvarinde Rahvuslik Komitee.

Valimised toimusid demokraatlikele jõududele ebasoodsas olukorras; võimalikud parempoolsed parteid püüdsid igati takistada Rahvarinde tegevust. Reaktsioon suunas jääniselt oma löögid Rahvarinde otustava jõu-kommunistlike partei vastu: arreteeriti ka paremad juhid D. Ibaruri, Uribe jt. Kuid saatamata takistustele töid valimised Rahvarindele võidet. 473-st parlamendi valitud delegaadist olid 268 delegaati Rahvarinde erindajad.¹⁾ Moodustati uus valitsus esotas M. Azaña'ga. Algas uus etapp hispaania rahva võitluse ajaloos.

Vasarpoolset vabariiklikku valitsust iseloomustab äärmine võkklus ja aeglus Rahvarinde programmi elluviimisel, mis tulenes ka sotriaalist koossisust: kommunistlike ja sotriaalistlike partei valituse koossisus ei muutunud, valituse liikmed ainult vasarpoolsed vabariiklased. Rahvamasside suvel Azaña valitsus oli sunnitud vastu võtma rea tähtsaid dekreete: mõisnikele katkestati kompensatsiooni maksmine neilt konfiskeeritud maade

¹⁾ Rapua, cip. 77

est, tööliseadusandluse raamides kehtestati
võrdlustus õpetusjuttumite ja vahaduse puhul,
või poliitilistel motiividel sallandatud tööliste
pidi kehtesti tööle võtama. Kuid paljudel juhtudel
neid dekreete faktiliselt ei viidud. Kapita-
listid ja mõismikud püüdnud igati takistada uute
võimaluste elluviimist. Püüti ka juba
1932. a. vastu võetud agrarreformi jätkata, valitsus
oli sunnitud seda teinud, kuna peale valimisi
talupojad hakkasid ise omavoliliselt maid haa-
rama. Mõningal määral tõusis ka töötajate
olukorras.

Töötajate võitluse juhtimise ja organiseerimise
lehtainde programmi elluviimiseks oli
hispaania kommunistlik partei. Kommunistlik partei
muutus üha enam Hispaania proletariaadi
massiparteiks. Kuni valimisteni 16. veebr. 1936. a.
kuulus partisse 20 tuh. liiget, kuid juba 1936. a.
juunis oli parteis 83 967 liiget, juuli kuus kas-
vas liikmete arv aga 100-le tuhandele.¹⁾ Kom-
munistlik partei hakkas toimima suurel määral
tuhandete tööliste arvul, kes varem kuulusid
sotsialistlikesse partisse ja avarho-sindikalistlik-
tesse organisatsioonidesse. Samuti võttis tööliste
hulgas liha rohkem maad avamus ühtse pro-
letaarse partei vajadusest. Suur osa töölistest

¹⁾ Rapua, s. 85

ootas päeva, mil sotsialistlik ja kommunistlik partei lõplikult ühinevad.

Demokraatlik sebarik, mis võideti kätte 16. veebruari valimistel, vaatamata oma nõrkadele külgedele, kujutas endast sellist valitsemisvormi, mis andis rahvale võimaluse minna rahu, vabaduse ja sotsiaalse progressi teed. Reaktsioon, tundes oma võimetust legaalsel teel muutada demokraatlikku valitsust, asus vägivalda teele, valmistades ette rüüstatud riigipöõet.

II pt.

Fašistliku mäsu algus ja Itaalia-Saksa inter-
sentsioon Hispaanias.

Reaktsioon Hispaanias seadis
oma peamiseks ülesandeks sõjalise sanderõu ette-
valmistamise sabariigi vastu. 1936.a. veebruarivalimi-
ned näitasid selgesti, et reaktsioonilistel jõududel
ei ole võimalik võimule tulla muul teel, kui ai-
nult vägivaldselt relvastatud riigipöörde abil. Kui
kuigi veebruarivalimisteni kontresolutsiooni lehis
valitsenid veel lahkavamusest võimehaaramise
metodite väsimuses ja fašistliku diktatuuri
valitsemise kehtestamises, siis peale Ralvarinde võitu
need lahkukelid kadusid. Nii jõudis noogu
kontresolutsiooni ja reaktsiooni lehis ühel otsusele:
alustada relvastatud mäsu sabariigi vastu. Mea
jätkjõulise fašiseerimise plaan ja totaalse re-
žiimi sisseseadmise konstitutsiooniline teel, mida
püüdnud teostada Lersoux, Roblez jt. aruandes
sabariigi vägivaldselt käivitamise ja fašistliku dik-
tatuuri kehtestamise plaaniga. See plaan ei
oleks uus, tal di palju poolhoidjaid juba
sabariigi esimestel aastatel. Peale veebruarivalimisi

tootandit elvastatud võimuharvamise ideed liiti
vindhaliid Primo de Rivera, Sanjurjo, Franco, Mola jt.

Kuid peamine osa massu organisellimises
kuulus kahtlematult finantskapitalile, suurmõis-
nikule ja kirikule. Reaktsioonilised militaristid olid
ainult suunkapitalistide ja mõisnike löögijõuks.
Nii sai Franco Hispaania kapitalistidelt ja ari-
stokraatidelt massu läbiviimises umbes mõnituhet
miljonit pesetat.¹⁾ Vandenõulaste selja taga seisisid
uud maaaristokraatia kutsug Alba, mõisnik J. Robley
jt. näol ja kirik, mis di tihedalt seotud Itaalia
fašismiga ja Vatikaniga. Suurearuline vaimulike
ja munkade armee töötas konspiratiivselt vaba-
riigi vastu. Suurt lootust pani reaktsioon ka pal-
galistele koloniaalvägedele - Maroko väeosadele ja
võrblegionile.

Laiat sõttaahet baasi reaktsioonilistel
jõududel ei olnud. Nende järel läksid vaid mu-
rakud ja osa mahajäänud talupoegudest, pea-
miselt Navarra provintrist. Hispaania rahva
enamine - proletariaat, talurahva laiad massid,
võime- ja keskkodanlus - vihkas fašismi. Sepärast
fašismi peamine jõud ristseski sõjaväes - reaktsioo-
nilistes vindhaliites ja ohvitserides, tsiviilkaardiväes
ja Maroko sõjaväeosades. Hoolikalt läbitöötatud

1) И. О. Манган, Г. О. Белевский, Эмек Каддар, как Франко
финансировал свои военные гонения, "Коммунистический
1936, № 2, стр. 126

plaanid järgi teostas reaktioon oma jõudude jaotust, viis läbi vägede tehnilist ettevalmistust, moodustas võimides rajoonides rühvategevavarasid.

Mässu ettevalmistamine ulatus vangele piiri taha. Juba 1934. a. märtsis Hispaania reaktiooni esindajate ja Mussolini vahel toimusid läbirääkimised. Mussolini lubas Hispaania reaktioonile suurt materiaalselt abi. Brialgi lubati anda 10 tuh. vintpüssi, 20 tuh. käsipüssi, 200 kuulipildujat ja 1,5 milj. pesutat rahas.¹⁾ Mussolini lubas, et edaspidi vastavalt asjaoludele, abi suurendatakse.

1936. a. märtsis kindral Sanjurjo sõitis Saksamaale, et pidada läbirääkimisi Hispaania kontrevolutsiooniliste sõjaliste organisatsioonide abistamise kohta.

Seejärel toimus mässu ettevalmistamine samaaegselt nii Hispaanias sõjaliste jõudude organiseerimise, kui ka piiri taga fašistliku Saksamaa ja Itaalia poolt viidud ühendamise näol. „Kõigile teadaolevatele partiid tõendavad, et mässulised kindralid ei ole julgenud alustada sõda Hispaania vabariigi vastu, kui neid ei oleks inspireerinud fašistlikud riigid. Tegelikult ei ole ühine saksanõu ettevalmistatud ja organiseeritud Hispaania rahva vastu Berliinis ja Roomas.“²⁾

1) vt. Rapana, cit. 98, como provoco Mussolini la guerra civil en España, Madrid, 1937, p. 5.

2) Г. Дуденков, В доп. и экстр. ф. порт. архива фангизма и боинт, ден. 1939, стр. 170

Hispaania reaktioon ei olnud vundunud oma jõududes, eripärast märke ettevalmistamine ei jirduvad ainult sõjaliste ettevalmistustega. Kasutas oma sisundit reaktioon organiselid majandusliku sabotaaži, terrorilike ja provokatsioonilise akte rahvaande juhtide vastu, kasutati veel laialdast demagoogiat demokraatlike riide lõhestamiseks Usmärgil. Majandusliku sabotaažiga püüti maa majanduse laostada. Kapitalistid, sulgedes ettevõtteid, muutis töötuis tuhandeid töölisi, finantsmagnaadid viisid oma kapitalid välismaa pankadele üle, püüdes nii välja kutsuda finantskriisi. Ainult ühe päeva jooksul, T. III 1936.a., viis „Hispaania pank“ Prantsusmaale üle 1500 kg uulda.¹⁾ Ettevõtjad ueldusid tööle võtmast Astuuria lahingutest osavõtjaid, tööpäeva lühendamast jne.

Reaktioon tugubas ka oma õnnestusest uilas. Suurõniskinnud uelistasid saaki jätta uoristamata, et mitte anda tööd tuhanditele sulastele. Maasmaniund töötasid igati vastu agraarreformi elluimisele. Reaktioonilind jõud, ehmunud demokraatlike leli edusammudest, ei peatunud ka terrori kõige uuisemate metodite us. Palgatud mõuante aruund salgad terrorasid iga päew ualalatuuge töölispartide ja

1) vt. rapena, stp. 98 „Mundo Obrero“, 6. III 1936.

Rahvarinde juhtidele, nii näit. 14. aprillil Madridis fašistid tulistanid autost ja tappid nii 4 inimest. 2 päeva hiljem püüdnud fašistid organiseerida demonstratsiooni. Hüüetega "¡largo fascismo!" avalid nad tule, haavates 40 ja tappes 3 inimest.¹⁾ Selline sündmusid peaaegu iga päev paljudes Hispaania linnades.

1936. a. suvel di ilmne, et varsti peab puhkema fašistlik mäss ja 17. juulil algaski Hispaania armees Marcos garnisonides mäss. 18. juulil Luita raadiojoon andis edasi kokkulepitud fraasi mässu alustamiseks: "Kogu Hispaanias on pilvitu taevast."²⁾ 18. juulil mäss laienes ka poolsaare sõjaväegarnisonidele.

18. juuli läis Hispaania ajaloos kui Hispaania rahva suure võitluse algus vabaduse, demokraatia ja rahvusliku sõltumatus eest. Mässajad püüdnud hävitada kõik töötavate masside poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised saavutused, täielikult restaureerida mõisnike, kõrgema väimeelikonna, suurkapitalistide privileege ja võimu. Ühesanded, mida nadrid endale mässajad, on viilaltki selgelt formuleeritud 15. aug. Burgos'is moodustatud "rahvusliku valitsemise" programmis.³⁾ Programmi punktide elluviimine oleks tähendanud: 1) parlamendi laialisaatmist

1) Rapua, стр. 100

2) Утопия фашизма, т. III диссертация, 1947, стр. 577

3) Б. Мундо, Учанна, ден, 1937, стр. 26

Põhja-Aafrikasse Inglise lennukil, mida juhtis Inglise piloot. 11

Reaktioonilind jõud, alustades märsm, lootrid uuegi edule, nad avarid, et mil õnnestub kontrrevolutsioonilise löögi abil võinides suuremates tööstuslinnades mõne päeva jooksul saada maa täidlikus peremesteks. Palju lootusi panid mässajad ka oma „kaardsetele lütkastele“ — saba-riikliku valitsemis nõrksel ja nõhelsel, uodan- lue saba-riiklaste kapitulantlikule mehokudile ja anarho-sündikalistide ja parempoolsete sotsialistide retuulimise tegevusele. Kuid Hispaania laiad rahvamassid oma tegevusega näitavad, et mässajate lootused saada peagi päevaga maa peremesteks ei õigustanud ennast. Rahvamasside võitlusvalmiduse uedals näitel on fašistliku mässu kaõnnestumise Hispaania pealinnas Madridis. Mäss ei tabanud pealinnas ootamatult: tänavatel, väljakutel, valitsuskooneti ja sõjaväe kasarmute juures patrullerid tööliste piketid. Madridi töölinde ei andnud vägedele üldse võimalust lahkuda kasarmutest ja tulla tänavatele. „Kasarmutes!“ võlandid hüüdid Madridi tänavatel, ja nii selletati kasarmud tormijooksuga. Üldise ngaduse ajal õnnestus siveälorsadil Madridist lahkuda. Nende arv oli üll rõike, kuid kahju, mis nad

tegid, di tohutu. Tundes hästi uogu Madridi sid-
üsteemi, püüdsid nad kinni iga sabariigi teate
ja telegrammi. Mässajad omasid sel viisil täpsed
informatsiooni.

Suruvad maha mässu Madridis, alus-
tarid pealinnas töötajad rahvamilitse erinesti pa-
taljonide loomist. Mõnikümme tuhat võitlejat sün-
des vallutama Guadalajara linna, mis asetses
Madridi läheduses ja di mässajate poolt valluta-
tud. Peale neivaid lähikuid vallutati Guadala-
jara linn. Guadarrama mägedes peatati mäsa-
jate edasiliikumine.¹⁾

Madridi ühejuul toimis ka Barcelona ja
uogu tööstuslik Kataloonia. Mässu mahasurumine
Barcelonas osutus palju raskemaks kui Madridis,
kuna mässajad diid haaranud endi väetse rea
tähtsaid punkte. Kogu 19. juuli kestid linnas äge-
dad võitlused. 20. juuliks diid mässajate viimased
positsioonid rahva poolt vallutatud. Mässu ma-
hasurumine Barcelonas otsustas terve Kataloonia
saatuse: ühiskunsti sõjaväeosade mässud Tarrago-
na's, Gerona's ja Leida's suruti uohaliku cla-
rikuonna poolt maha.

Asteurias, vanas revolutsioonilises kes-
kuses, mässajad ei julgenud avalikult rahva
vastu välja astuda, vaatamata xia koondatud

1) Rapena, stp. 106

suurele sõjaväeosadile. Mässu juht Oviedo's (pol-
hindral
kovnik) Aranda püüdis pühuse teel võimu haarata.
Teiselde sabariigi pooltsidjat teqi ta töölistele
Atepaneme organiseerida värsalgaad Madridi kaitses,
kuha Astuurias polewat momendil midagi teha.
Töölind moodustasid kolonnid ja liikusid Leon'i
linna poole, kus Aranda sõnadi järel pidi neile
relvad antama. Tegelikult oli Aranda usmärk
paremad võitlejad linnast eraldada ja siis har-
rata võimu enda kätte. Leon'i sõjaväegarnisoni
ilem alque ueldus relvi andmast ja alles peale
tööliste ultimatumit, kus ähvardati relvi võtta
jõuga, anti töölistele nende 100 vintpüssile veel
lisaks 750 vintpüssi ja mõningad kuulipildujad.¹⁾
Kuid tu Madridi oli juba sulitud, samal ajal
jõudnid töölisteni teated, et hindral Aranda on
alustanud Oviedo's mässu. Töölind pöördusid
Astuuriasse tagasi ja piirasid Oviedo sisse. Algas
linna wangelarlik piiramise, mis kestis kuni
17. okt. 1937. a., mil mässajatele saabus abivõõrid.
Teine tähtsamast Astuuria linnas Gijon'is õnnestus
töötajatel võimu säilitada. Ka Bilbao jäi saba-
riigile truues.

Teineks uujinut aga San Sebastian'i ja
Irun'i linna saatus. Ka siin mässu uolded lin-
videriti kiiresti, kuid fašistlikud hindrali Mola

väed alustasid Pamplona'st pealinnu, et vabariigi põhjosa Prantusmaast ära lõigata. Iruun'i all toimusid veised lahingud. 5. sept. 1936. a. vallutasid mässajad Iruun'i ja 13. sept. San Sebastian'i.¹⁾ Põhjarinne stabiliseerus ajutiselt: vabariigi valdusesse jäi Biskaja, Santander ja osgu Astuuria, väljaarvatud Oviedo.

Suured lahingud toimusid Sevilla's. Kindral Queipo de Llano'l õnnestus suurem osa linnast vallutada, kuid töölinajoonides nohtas ta tugavat vastupanu. Alles siis õnnestus Sevilla töötajate vastupanu murenda, kui mässajatele saabus abi Afrikanst sõjalegioni näol.

Malagas õnnestus vabariiklastel säilitada võim endi kätes. Valencia's suruti mäss maha talupoegade abiga. Talupoegade aktiivne võitlus fašismi vastu toimus ka Extremadura provintsis, kuhu sellele liivideleiti Badajoz'is mäss kiiresti.

Vabariigi suureks võiduks oli mässu maharummine laevastikus, saatanata sellele, et ehamik laevastiku juhtivast koosseisust oli hõälstatud vabariigi vastu.²⁾ Kindralitel ja ohvitseridel ei õnnestunud laevastikus, nagu armus, jõe ja demagoogia abil sundida sõdureid mässust osa võtma.

Mässulised ohvitserid aretleviti peaaegu kõikidel laevadel. Mässajatel õnnestus hoida oma valdused

1) ropua, стр. 100

2) ibid, стр. 113

ainult sõjalise "Hispaania" ja ritlike "Sewera", mis
olid parajasti remondis ol Ferroli domis, samuti
mõned miinitraalerid ja 6 kaatrit, mis olid Aaf-
rikas, kui algas mäss.¹⁾

Sega jäid sabariigile truudus peemi-
sed tööstusrajoonid ja maa enamasti provint-
sid. Mässajatel õnnestus kindlustada ainult His-
paania lõunaosas - Cadix'i, Kuelva ja Sevilla pro-
vintsis, põhjas aga Galicia's, Navarres ja Jana-
Kastiilia's. Moodustus 2 gruppi: põhjagrupp
suotas kindral Mola'ga ja lõunagrupp kindral
Franco juhtimisel. Need grupid olid ära löi-
gatud teineltisest Badajoz'i rajoonis.

Selline on mässu esimeste päevade
kokkuvõte. Maa oli jagunenud kahte leeri: ühel
pool rahvamaad, kes võitlesid sabariigi ja sabadure
leht, teisel pool aga rahva vastu võitlev kontroo-
letsooniline vähe. Fasistlik mäss liitis ühte
võin Rahvarinde partiid ja organisatsioonid. Rahva-
rinde ülesmetsel tõusid võitlusle tuhanded kõige
mitmesugusumate poliitiliste suunitlustega anti-
faiistid. Tuhanded töölinid ja kalupojad astusid
sabatahtliku rahvamiitise raskedesse. Mässu
esimestel päevadel avaldas üle 300 tuh. mehe ja
naise soovi, et neid saadetakse vintile.²⁾ Kuna rivi-
ri jätkunud, püüdis igaüks vabastada end,

1) vt. Rapera, cp. 114, M. D. Behavides, La Granada la mandan
los labor, p. 530.

2) Rapera, cp. 115

milliiga võis: revolvriga, jahipüssiga, vana viintpüssiga, dünamitpadrunitega, nugaidega, kähirpõõsadeidega. Kogu Hispaania di kooritud enedematust vaimestuse lainest. Pravda korrespondent Hispaanias M. Koltsov kirjutas: „Majadel, koolidel, peaaegu iga nimekähiga kohal – lipud, kas riiki ja vasaaga või anarhistlikud must-punand või trüskulind Kataloonia või vabariigi ametlikud. Kõik on täidetud plakatitega, lendlehtedega, ajalehtedega, mid loetakse, arutatakse. Tütarkapsid, istudes koos, õpivad koos noodilehe järgi revolutsioonilisi laule. Raamatukauplustes tohutu hulk uut kirjandust, palju nõuhoegade raamatuid. Noorte tööliste kolonn suurendub rindele. Te väljub ametiühingu majast, trummilööjatega, neljakesi vas, erimesed uuestkiist inimest on viintpüssidega, siis kaas pistolitega, oga ülejäänud lihtsalt loovad kättega trummile tantsi.“¹⁾

Töötavate masside revolutsiooniline laine piknis teelt võik okud ja tingimund, mis takistavad võitu faimisi üle. Rahvaste lipu alla ühinenud massid said maa töeliste perimesteks. Kogu täidesaatu ja saduandlik võim, võik administratiivaparadi funktsioonid hoondurid Rahvaste komiteede kätte.

Kodanlik-demoskraatlik revolutsioon, mis algas Hispaanias viis aastat tagasi (1931.a.), astus

1) M. Koltsov, Uchennõi žurnal, detsember, 1957, nr. 26

niid oma arengu uude, kõrgemast etappi. Resolutsioon muutus sel perioodil tõeliselt rahvalikuks ja massiliseks.

Töölisorganisatsioonide initsiatiivil anti suured etteõtted, mis kuulusid massajatele, ametiühingute kontrolli alla, samuti autopark ja raudteetransport. Kogu suurtööstus ja osa keskmisest tööstusest läis ametiühingute - "Töötajate Üldise Liidu" ja "Rahvusliku Töö Konföderatsiooni" - kätte. Igas ettevõttes loodi töötajate komiteed, mis juhtisid töötajate tegevust.

Samasuguse olukord kujunes külas. Talupojad haarasid maaüksuse riigis mõisnike maid. Paljudes kohtades alustasid rahvaühaste talurahva komiteed agraarreformi elluviimist, jagades maa põllutööliste ja vähesel määral talupoegadele.

Olulist osa massajatele vastupanu organiseerimises etendas kommunistlik partei. Kommunistlik partei oli Hispaania poliitilistest organisatsioonidest kõige enam võitlusel ette valmistatud. Kommunistlik partei asus kohe rahvamilitaariatse pataljoni organiseerimisele. Tema initsiatiivil loodi Modridis viies polk, Asturias moodustati teine viie kommunistlike pataljoni. Kõik need pataljoni, mis olid kommunistliku partei poolt loodud ja juhitud, osutusid antifasistlike rahvamilitaariatse kõige paremaks pataljoni.

Oma entusiasmi ja enesekindlusega said kommunistid alates sõja esimestest päevadest võrgu Hispaania antifaiistide uskujaks. Kommunistlike partei loosung "Fasism ei võida!" sai kõigi antifaiistlike jõudude loosungiks.

Mõnede esimesed nädalad näitasid ka Rahvaainde rõõmu üldgi, mis olid tingitud mitmesugustest asjaoludest.

Tähtsat osa mõnede esimeste päevade sündmustes etendas Hispaania kodanlike positsioon, eriti aga liberaalse kodanlike positsioon, kes oli tulnud võimule Rahvaainde võidu tulemusena submaiorvalimistel. Nõmendil, kes dukord nõudis valitsuselt otsustavust ja mehitust, näitas aga kodanlike valitsus üles poliitilist nõrkust ja hirmu rahvamaade es. Valitsus poldas kompromissi mäsajatega. Vabariigi president M. Azaña tegi inqgi kodanlike vabariiklaste liidri M. Barrio'le ülesandeks moodustada valitsus, kes oleks nõus mäsajatega läbirääkimisteks asema. Martinez Barrio valitsus, kes oli võimul ainult 24 tundi, oli rahvamaade surve all sunnitud võimult lahkuma. Moodustati uus valitsus, vabariiklaste Foxe Giral'i valitsus, kes asus võitluse etteotsa. Valitsus jõgas rahvamaadidele välja need vähend relvad, mis olid vabariigi käsutuses.

Eriti tihavalt andis tunde ihtaan

puudus mitmesuguste parteide ja organisatsioonide
vahel. Sotsialistid ja anarho-sindikalistid kuutsu-
sid uskalt oma parteiorganisatsioonide tugevdamisest ja
alles teises järjekorras sõitlust sabariigi lüüa. Su-
tõttu saageli tuhanded töölinid, kes soovivad fašismi
vastu võidelda, olid sunnitud tegevuselt istuma
tagalas või suundunud in rindele, tegevuses seal
oma riiskol ja haldatuna teisest Rahvaste ma-
dent. Paupoolne sotsialistid ja anarho-sindikalistid
ueldunud vastu võtmast kommunistlike partei ettpa-
nemid sõjategevuse koordineerimisest ja kõigi sõjaliste
jõudude ühendamisest. Nabariikliinul territooriumil
teunis mitte ühtne rahvamilita, vaid üestlisest iso-
llitud rahvamilita saqad. Mgaüks haaras ulvade
järele, kuid igo organisatsioon tahtis omada oma
jäeosanid ja neid kontrollida. Aragoni ja Kata-
loonia rindel valitses täielik anarhism: igüks
võis rindelt lahutada või rindele jääda, laupäe-
viti ja pühapäeviti anti sõduritele puhkust, sõja-
lise tegevuse plaane antati avalikel koosolekutel ja
uugu väeosa juuresolekul. 11

Sellist vastupanu organisatsioonide villus-
tus: "Mgal rajoonil, igal provintsil, igal linnal
või külal ja nendes igal parteil, grupil või ameti-
ühingu organisatsioonil oli oma väike arme, oma

1) M. u. M. Beppapa, Beryya e Moeb ditiu, Moscoba, 1954, nr. 193

sõjatoostus, oma isiklik juhtimine. Nende juhid ei mõistnud ühtegi autoriteetide vajalikkust ja uheldusid allumast ühtsele distsipliinile ja täitmast keskvalitsuse sõjalisi plaane.¹⁾

Samasuguse deentraliseeritud olukord valitses ka tööstuses. Anarhistid haaranid juhtiva positsiooni ka maal. Olukord muutus sageli otse koomiliseks. Anarhistid, saabudes mõnesse külla, hävitasid maal kogu raha, järgmisel päeval aga andsid välja kantsri viiputatud talonage produktide vahetamiseks. Aprillis 1937.a. tööstuse ministri, anarhist, esitas valitsusele projekti ulaaristõustuse kriisi ülitamiseks: vastavalt projektile olus tulnud välja anda selline summa, mis olus sundinud hispaanlasi purustama iga pudeli peale sisse tühjaksjoomist.²⁾ Kurb oli see, et ministrite Nõukoogu arutas mitu päeva seda projekti nli asemel, et organiseerida pealinnungi fašistlikule jõudule.

Ei viidud läbi ka sõjaväeosade puhastamist retuulikest elementidest, kes andsid mässajatele välja kõik sõjavaraladused.

On arusaadav, et nline olukord oli suurem taustuseks võitluse fašismiga. Kuid vaatamata püüdnud demokraatlikus lehis mässu viie likvideerimine suuremates linnades ja tööstuskeskustes näitas, et mässajate plaanid saada

1) Tõrre, s. 35

2) Heppa, s. 194

liikese aja jõusul maa pühendus, kukkumid läbi.
Tema kõvalin abita mäs di määratud kukkumi-
selle. Seda mõistid ka Franco soosijad - Saksamaa
ja Itaalia. Mäs teatavasti ei olnud ainult His-
paania reaktiooni valdatud väljastumiseks, vaid
see oli rahvusvahelise faismi esimene väljastumine
Euroopas. Saksamaa ja Itaalia, segedes end Hispaania
sündmustesse, lähtunud kangelimehelistest üsmäkidest.
Saksa ja Itaalia faismi "ideoloogilised" üsmägid, üt-
lus "Hispaania marksismiga" ja "Hispaania nõuogu-
tamisega" di ainult etteääne oma anarkistlike üs-
mäkide sajamiseks. Tegelikult püüti Hispaanias
luua platsdarmi seljakaigusel löögiks Prantsusmaale
ja Inglismaale, vallale pöasta suurt sõda maailma
ümberjagamiseks, muuta Hispaania Saksa-Itaalia ko-
looniaks. Interventsioon Hispaaniasse di faistlike jõu-
dude esimeseks väljastumiseks rahvusvahelisel arenil.
Selle väljastumise edust ootasid Saksamaa ja Itaalia
riispolitilist efekti, mis windlustaks faistlike re-
žümi. Kindral von Reichenau oma kõnes 1938.a.
üünilikult peljastas Hispaania sõja üsmägid: "... Koo-
linas ja ristumatalike ettevalmistamise sõjels
nõual tingimata ristumist vastas laagrime,
ta ühendustudes üs ja maal, ta kaubandus-
tudesse - ike sõnaga, igale poolle sinna, kus vaen-
lane nõualdab oma jõude, milliga sõja puhul

1) СССР и фашистская агрессия в Испании, стр. 6

peab arvestama... Meie intervetsioon Hispaanias või-
maldab meil Prantsusmaa ja Inglismaa peamistel
strateegilistel liinidel juurduda... Tänu meie positsioo-
nidele Hispaanias oleme me soodsas olukorras, kuna
me valitseme nli strateegiline ala deulisi punktide.
Meie abitarime windal Francot kangelaskehokente
patareide pistitamisel Algeiras'is ja Aafrika ranni-
kul Gibraltari vastas Ceuta ümbruses; need pata-
reid võivad rahundselt kasulikud olla, kui peaks
vajalik olema läbi lõigata Prantsuse-Inglise deulisi
liine... Selles seisnebki meie intervetsiooni ilms mõte
Hispaanias." ¹⁾ Fasistliku Itaalia soovõtt Hispaania
sõjast oli tingitud ta püüdest muuta Jähemeri
Itaalia sirmereus. Sama mõju tugvõnemine Austrias
andis tugeva loobi Itaalia ühistunde saada oma
valduses mõningad Austria ja Jugoslaavia osad. Itaa-
lia püüdis naostust tava tiva Hispaanias; üks
Itaalia diplomaat teatas Pariisis: "Mis me Kesk-
Euroopas naostarime, saame me tegevi Jähemere
ääres. Hispaania kaalub Austria lile." ²⁾

Fasistliku režümi ühtestamisega Hispaanias
rahvusvaheline naatsoon püüdis anda looki wo-
letsioonilisele liikumisele mitte ainult Hispaanias,
vaid demokraatlikele jõududele tivas Euroopas.

Fasistliku Saksamaa ja Itaalia tunnustand

1) vt. Tharneri, s. 23-24, „L Humaniti“ 12. VII 1938.

2) ibid, s. 25

Francot kui Hispaania juhti juba 1936.a. oktoobris. Nimelt 25. okt. 1936.a. kirjutati Saksamaa ja Itaalia vahel alla protokolli, mis lõplikult kirjutas Berliin-Rooma lepe.¹⁾ Konkulepss Saksamaa tunnustas Abessiinia heksamist Itaalia poolt. Saavutati konkulepse Saksamaa ja Itaalia poliitiline ühtlustamise kohta Euroopas, ühtlasi Saksamaa ja Itaalia fašistlikud diktatorid tunnustasid Francot kui Hispaania valitsejat.

Hispaania reaktsioniliste jõudude ja Saksamaa ning Itaalia vahel olid sõlmitud lepingud märku läbiuimiseks. 28. nov. 1936.a. sõlmitud leping Itaalia ja nn. Hispaania rahvusliku valitsuse vahel selgelt näitab ühendat sidet Franco ja Mussolini vahel. Konkulepss on järgmise punut: "Fašistlik valitsus ühendustab edaspidi rahvuslikele Hispaania valitsusele oma toetust ja abi Hispaania, nii metropoli kui ka kolooniate, sõltumatusse ja teviviliikkuse säilitamiseks ja sõhhaalse ja poliitilise konna taastamiseks maal."²⁾ Vastutasuks Hispaania nõustus olema Itaalia suhtes neutraalne, kui viimane osutub sõjas olevas ühe või mitme riigiga. Franco ja Mussolini rääkisid selles suhtes kokku, et nad nõuvad rahvaste diidus 16. § muutmist, mis nägi lte sanktsioone ag-

1) Уголов и Мельгуновских отношений и брешки политик СССР (1870-1917 г.), Москва, 1917, стр. 230.

2) Документы, стр. 8 и след.

ressorite vastu. Tegelikult see tähendas mõlema maa sõjapaastumist Rahvaste Liidust.¹⁾

Massi tootmise valmistamine toimus väikües Saksaa ja Itaalia firmadega. Juuli esimestel päevadel 1936.a. Madridi väikestes taverides toimus dav kartulitega kauplemine. Kartulite müügi tähe all jagati taverides selvi.²⁾ Kartulimüüjad olid oga Saksaa spionaazjistaabi vundajad Hispaanias. Eelist tähelepanu pöörasid sakslased Mallorca saarele, mis muutus massi tootmise kesksuus. Juba 1935.a. sõlmis Hispaania sõjainimester lepingu Saksaa firmadega vundlustuste ehitamiseks Mallorcale. Spetsialistide hulgas, kes saabusid vundlustuste ehitama, olid paljud Saksaa spionsed.

Hispaanias loodi terve vada ühinguid, mille otksuus illesandus olid massajate igavilguse koostamine. Näitena vohke peab massi algust loodi Saksaa-Hispaania kaubavahvustamine, mis oli registreeritud Sevilla's nime all HTSMA - Hispano-Manoque de Transporte, oga Berliinis nime all ROWAK - Rohstoffe und Waren-Gesellschaft.³⁾ 1936.a. aug. alustas HTSMA massajate sägeda paistamist Manohost Hispaania mandiosadele õhustatud mööda.

Saksaa voodanike olu vaitmise ettevõtmisel saatis Hitler vüvitamatult Hispaania vitesse vaks

1) O. Аггел, Котвие гоууелентин о поди спаннуетчои Учананне к боине, «Успотое реждитче и улпобад вонинче», Москва, 1946 № 10/11, с.р. 99

2) Утюрд гундотатне, с.р. 576-577

3) Мангодеи, Берлинскни, с.р. 126

sõjaskaadrit.¹⁾ Juba 30. juulil saabusid Tituani 20 tunda sõjalennukit „Junco“ ja 20 staalia lennukit „Caproni“. 31. juulil teatas Inglis ajaleht „Daily Herald“, et Hamburgist saadeti Hispaaniasse 28 lennukit koos sõjamatujalidega.

Saksamaa ja Itaalia abi mässajatele interventsiooni esimesel etapil (uni 1936. a. lõpuni) väljendus peamiselt relvade, lennukite, tankide, nõuandjate, instruktorite ja sõjalis-tehnilise personali saatmisel. Esimene väike lennukite saatmine Hispaaniasse oli Mussolini poolt alla kirjutatud 15. juulil 1936. a.²⁾ Need olid lennukid, millega Franco kolm päeva hiljem alustas kontrevolutsiooniliste Hispaania vägede iluimist Marochant mandhile. Järgmistel nädalatel Napoliist, Genuast saadeti Hispaaniasse laevu relvastusega, sõjamatujalidega, aga Milanoost ja mujalt linnadest – tuhed eskadillid sõjalennukid. Mässajate abistamine erialgu toimus peamiselt Portugali sadamate kaudu. Portugalis avalikult töötas Hispaania kontrevolutsionääride agentuur. Hispaanias olid fasislikele mässu juhid F. Roblez ja Franco veld, kes erines brhandez Dagila vaimunime all.³⁾ Nad faktiliselt erindasid Hispaania ofitsiaalseid erindajaid. Hispaanis vabariigi saa-

1.) Утопия гитлеризма, стр. 178.

2.) Три года от войны и борьба международной контрреволюционной партии, Москва, 1953, стр. 305

3.) Утопия, стр. 40

dinuga Portugalis aga üldse ei arvestatud. Portu-
gali piirivalve tunnistas ainult passe, mis olid
F. Robley'i viisumiga varustatud. Vabariigi poolehoid-
jad, kes olid põgenenud Portugalist, anti välja määra-
jatele, mille juures neid ootas kindel surm.

Juuli lõpul oli Andaluurias juba üle
14 tuh. Maroko sõduri, aga juba kolme kuu pärast
sõda ja Itaalia lennukid olid paisanud Hispaania-
riiasse üle 24 tuhande marokolase, 400 tonni sõja-
materjali ja 462 varda pommitanud Hispaania
linna. 1) Määrajate abistamiseks Hispaania betesse
saadeti sama lahingulaevad „Admiral Scheer“, „Deutsch-
land“, ristlaid „Köln“, „Leipzig“, „Nürnberg“ ja suu-
kulu miinilaevad. Berliinis loodi m. staap „W“, mille
ülesandeks oli sama interventsiooni juhtimine His-
paanias. 2) Itaalias loodi 1936. a. aug. täpselt samal
ülemärgil m. „Komisjon sõjaliste operatsioonide juhti-
miseks Hispaanias“, mis teostas relvade ja inimvõu-
side paiskamist Pürenee poolsaarel. Keskmiselt iga
2 nädala jooksul sama sadamast sõitis Hispaaniasse
laev relvade ja sama sõduritega. 3) 1936. a. nov. saa-
deti Hispaaniasse m. „Condor'i Legion“, mis koosnes
enam kui sajast sõjalahurist ja 5 tuhandest

1) vt. lõpura, c.p. 121

2) Заблуждение Джузеппе Урреол-ноллобонна републиканской армии
Ф. Франко, Прусоменне и мурнады. Кобос б'р'еад' 1946,
№ 13, c.p. 15

3) Дочелентин, c.p. 21

sõdurist.¹⁾ Sama rehvastatud jõudude peastaabi
oberst paven Funck'i andmetel otsus armees osavõtu
kohta Hispaania sõjast võeti vastu 1936. a. sept. ja
kohe seejärel saadeti Hispaaniasse n. "komandöride
armee", kes tegelus ohvitseri koostöös väljaõpetamisega,
tahniväeosa, 2 tankiroodu ja 1 transportrood.²⁾

"... 1937. a. kevadel pöördus Hispaania väejuhatus pal-
vega sama väejuhatusesse poole võtta enda peale
nõrte ohvitseride koostöös ettevalmistamise palju
suuremas ulatuses... Ohvitseride lahingväljaõppe üle-
maks oli sama oberst... Sama sõdureid võeti ühha-
misest osa oma tankidega." — kirjutab paven Funck.³⁾

Sõjalis-tehniline abi, mida osutati mäs-
sajatele ainult Itaalia poolt, oli Itaalia valitsuse
tunnistuse järgi järgmine: umbes 2 tuh. kohurit,
10 tuh. automaati, 240 tuh. vintpüssi, 324 milj. pod-
rusit, 8 milj. mürske, umbes 12 tuh. autot, 700
tanki, umbes 800 lennukit, 17 tuh. tonni mürske,
2 alluulawa.⁴⁾ Sama sõjaline abi mäsajatele oli
seda suurem. Kokku võeti 3 aasta jooksul Hispaaniasse
oli saadetud 250 tuh. itaalia ja umbes 50 tuh.
sama sõdureid ja ohvitseri.⁵⁾

Kõik need andmed näitavad veidikalt,

1) Забвение, стр. 14-15

2) A. Norden, Ни секретарю войны, Таллин, 1954, л. 62.

3) Ibid.

4) 26. kapitel, Униформация и вооружение в Испании (1936-1939 гг.),
"Вопросы истории", 1956, № 7, стр. 34.

5) Итоги войны, стр. 96

et sõda Hispaanias kannas udu sõja raamidest välja, ta muutus Hispaania rahva vabastussõjaks fašistlike agressiooni vastu. Hispaania kommunistliku partei Keskkomitee plenumi otsuses on õigesti näidatud, et „...sõjast meie rahva, ta õiguste ja demokraatlike vabaduste, ta sotsiaalse, majanduslike ja kultuuriliste saavutuste kaitses oma udu maad rünnud fašistlike kindralite sõjalise märgu vastu, ta muutus sõjaks rahvusliku sõltumatuselt fašistlike tehsamaa ja Itaalia sõjalis- kolonisaatorlike agressiooni vastu...“¹⁾ Hispaanias toimuv võitlus oli ühes osas uugu maailmas toimuvast võitlusest demokraatia ja fašismi vahel.

¹⁾ Ученая военная борьба за родегу, Москва, 1938, стр. 37

III pt.

Suurriikide reeturlike „mittewahelusegamise“ poliitika ja rahvusvaheline solidaarsus Hispaania vabariigiga.

Hispaania küsimuses on eiti selgelt näha imperialistlike leeri poliitika Teise Maailmasõja eelkäit. See poliitika väljendas redalt monopolistlike kapitali klassikuvirid, tendentsi ühendada kõigi maade imperialistid võitlusse uugu kapitalistlike maailma demokraatlike jõudude ja Nõukogude liidu vastu. Fasistlike mäss Hispaanias oli terve maailma kodanlike vandenõu, mille eesmärgiks oli aidata võimule Hispaania fedaalid, monarkistid, vliikaalid ja sellega anda ühtlasi löök kõigi kapitalistlike maade rahvanaride ja töölisklassi ühtsuse püüetele, ta võitlusele kapitalismi kukutamise eest. Kodanlik-demokraatlikud riigid — USA, Prantsusmaa ja Inglismaa — taotlesid senisest eesmärgi uugu faistlike riigidu, eesmärgi, mida selgelt väljendas Mussolini: „... bolševism, soades kaotuse osaliseks Hispaanias, võidutakse ka Euroopas...“¹⁾ Inglismaa, Prantsusmaa ja USA valitsused ring-

1) Dovyumentn, nr. 15-16.

uuskad, nende riikide majanduse ja poliitika juhid
nägid nähtematult, millist hädaõhtu seejutab
Itaalia-Itaalia intervencioon Hispaania rahva vastu
nende oma imperialistlikele huvidel, kuid klassivika
demokraatlike jõudude vastu oli tugivan uni kirm
fašistlike agrarite es. Ka fašistlikud riigid
nägid seda. Hilise vestluses fašistliku Itaalia välis-
ministriaga 24. okt. 1936 o. ütles avalikult, et Inglismaa
meidugi mõistab hädaõhtu Itaalias ja Itaalia
poolt, kuid ...uni Inglismaa näeb gruppi riikide
jänujärgulist moodustumist, kes soovivad ühineda
Itaalias ja Itaaliaga antibolševismi lipu alla... ta
mitte ainult ei koida väljaastumist meie vastu,
vaid hakkab otsima uuskulpe ja vastastiku
mõistmise vahendeid selle uue poliitilise süsteemi-
ga.¹⁾

Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika suurus-
daruks klassivika Hispaania vabariigi Rahvavande
vastu, mis muutus praegu pimedaks vihas-
oni nende suurriikide poliitika liikumapanevas
jõus ja .mittevahelengamise poliitika aluses.

On terve rida fakte, mis näitavad, et
fašistliku mänu etvalmistamine toimis mitte ainult
Itaalias ja Itaalia osavõtul, vaid ka USA, Ing-
lismaa ja Prantsusmaa reaktiividele riigivõimude

1) vt. Obunkukob, cip. 97, Liand's Diplomatic Papers, 6d. by M. Dugge-
ridge, 2., 1948, p. 58

otseel saktsioneerimisel. Juba 1936. a. veebruaris, enne Rahvarinde võitu valimistel, ilmus Ameerika saadik C. Bowers'i juude hispaanias vandenõu ühe juhi - J. Robley'i saadik, kes teatas Bowers'ile hispaania reaktiooni rehvastatud vandenõu plaanist, juhul, kui valimistel võidavad vasakpoolsed parteid.¹⁾ Sellest teatati ka Inglise saadikule Madridis. J. Robley'i esindaja avaldas arvamus, et kuue Inglise, Saksamaa ja USA omavad suuri kapitalimahutusi Hispaanias, mis nad teeksid vandenõust osavõtjaid. Tähti iseloomustas Inglise reaktiooni meeleolulise konservatiivse ajaleht "Daily Mail" 16. juunil 1936. a. Ajaleht kirjutas: "Kui kommunistide laud, mis on praegu levitud Hispaanias ja Prantsusmaal, levib ka teistes maadesse, siis meie võige vasulihemais sõpradeks on tulevad kaks valitsust - Saksa ja Itaalia valitsus, kes hävitavad selle laudi oma maal."²⁾

Juunis 1936. a. liti aktiviseerus tegevus spetsiaalset Inglise-Hispaania komitee, mis oli loodud juba 1933. a. Hispaania monarhia restaureerimise eesmärgil. Selle komitee liige, reaktiooniline Inglise publitsist D. Genold sai nõuanduse osta Inglise maal mänsajate jaoks 50 kuulipildurit ja 500 tuh. podurit. Finantshäbi mänsajateli osutas ka Inglise

1) vt. Obuknuhob, stp. 98

2) vt. Obuknuhob, stp. 99

naftakuningas Henry Deterding, kes sai selle ust
määratelt monopolilubaduse Hispaania naftapro-
duktide müügiks.¹⁾

Inglise imperialism hakkas iha avaliku-
malt abistama Hispaania rahva saenlasi. Üks suure-
matest Inglise aviokompaniidest müüs määrajatele
4 transportlennukit, mis lendasid Hispaaniasse 27. juu-
lil. Rida suuri finantsfirmasid Londonis organiseeris-
id spetsiaalse fondi määrajate abistamiseks. 29. juulil
pöördes mämline uudis, et D. D. lano isegi avalikult
raadio kaudu Inglismaa ja faaristlike riikide poole
ilmutisega abistada määrajaid relvade ja sõjamatjajo-
hudega.²⁾

Selline poliitika ei oleks mitte ainult
riiklike kontseptide poliitika, vaid ka Inglise
valituse poliitika. Inglise valitus onitas mäna-
jatele otseselt sellega, et nõudis vabariikliku
Hispaania ^{raavade} äravimist Tangerist, kuna see tõi
matuks mämliste vägede paiskamise Marokost
kontinentile.³⁾ Oma sõjabaari kaudu Gibraltaris
varustas Inglise valitus määrajaid ka sõjamatjajalide-
ga.⁴⁾ Inglise vabariikliku loiakut vabariikliku Hispa-
nia suhtes näitab ka Inglise valituse ueldumine
nafta ja naftaproduktide müügist Hispaania vabariigile.

1) Утопия гунуоуауеи, с.р. 176.

2) Ут. Оберкунов, с.р. 101, A. Werth, Which Way France?, N.Y. 1937, p. 375

3) Ут. Оберкунов, с.р. 102, German Documents, v. III, N° 19, p. 18, H. Quaver and D. Thomson, The Truth about Spain, L., 1938, p. 18

4) Ут. Оберкунов, с.р. 103

Ka Prantsuse finantsoligarhia soovis määrajatele otsust abi. Nii juba märku esimestel päevadel sõlmiti leping määrajate ja Prantsuse firma Renari vahel määrajatele lennukite ja autode sootmiseks. Kuid sootamata sellistele autidele oli Prantsuse valitsuse poliitika soovõttes mõningal määral erinev Inglise poliitikast, kuna sama Itaalia agensioon Prantsusmaa otses lähikonnas püüdnud Prantsuse huvide palju lähemalt kui Inglise huve, sest oli Rahvarinde võit Prantsusmaal mõningal määral nõrgendanud suunkapitali positsioone.

Kõike peale märku algust tegi Hispaania vabariigi valitsus Prantsuse valitsusele etpanemine müüa kalle relvi, uskutt oga lennukid. Sellel viis Prantsuse valitsus printipiiaalselt nõusolekuga. Prantsusmaa selline viisus viis aga peamiselt Inglismaa ja faistlike riigid. Juba 22. juulil Prantsuse saadik Londonis teatas L. Blumiile, et Inglise valitsus on rahvõrdelt rahutu „selle enne-nägema aja järealt“ (oli mõeldud Prantsuse valitsuse otsust müüa vabariiklastele relvi) ja Blumi viisitamatu sõit Londoni on hädatarvilik.“ Juba järgmisel päeval, 23. juulil sõitis L. Blum Prantsuse välisministri saadik Londoni kasutades etteväändis Londonis toimuvat Inglise, Prantsuse ja Belgia konve-

antsi, mis toimus Locarno kokkuleppe uisimises. Londonis selgus, et Inglise konservatiivne riigkonnad olid tööpoolist eeldatud nii Prantsuse otsusest müüa vabariiklikule Hispaaniale relvi, kui ka Prantsuse Rahvarinde esese edusammudest. Prantsuse välisministri arvates oli tavis anda Inglismaale tõendeid Prantsuse valitsuse „lojalsusest“ ja üelduda relvade müügist, sest reaktiooniline Baldwin'i valitsus oles tõlgitsemud relvade müüki kui „kommunistlikku“ sammu ja oles võinud sepaant üelduda oma lubadustest Prantsusmaale Locarno kokkuleppe suhtes.¹⁾ Oli harta ka Prantsuse reaktiooni pealtingi ja Hispaania mäsajate abistamist reaktiooni poolt, mis oles kaasa toonud Prantsusmaa fašiseerimise, teisest küljest kartisid Prantsuse valitsevad riigkonnad töölistikumise uut tõusuperioodi maal.

Õheneid tõendeid selle kohta ei ole, et L. Blum oles Londonis andnud lubaduse loobuda Hispaania valitsuse abistamisest, kuid väga häitlik on Baldwin'i tunnistus: lähirääkimiste käigus ta veendus, et Blum muutub lõpuks tõeliseks „realistiksi“, jätab oma sotsialistlikud ideed ja katheratab Rahvarinde programmi elluvimise.²⁾ 25. juulil Prantsuse Ministrite Nõuogu võttis vastu otsuse keelata igasugune relvade ja sõjamatujalade eksport

1) Otsusekohas, stp. 108.

2) vt. Otsusekohas, stp. 109

Hispaaniasse. See 25. juulil Pariisis vastuõtetud otsus jättis radusliku Hispaania valitsuse ilma enese-kaitses vahenditest; see tähendas rahvusvahelisele reaktsioonile täieliku vabaduse andmist Hispaania suhtes, jättes neile omamoodi monopoli mässajate varustamiseks.

Kuid Prantsuse valitsuse selline positsioon ei võinud jääda püsima pikema ajaks. Oluones, kus Saksa- ja Itaalia järgist laiendasid oma intervenciooni Hispaanias, olles olnud Prantsuse valitsuse ühemülgse otsus üldenda abist vabarühkidele Hispaaniale liialt nähtav ja avalik. L. Blum tõi nüüd päevavalgele Hispaania sündmustesse „kollektiivse mittevahelengamise“ idee. Alguel di L. Blum'il plaan pöörduda kaks vahemere-äärse suunviigi- Inglismaa ja Itaalia poole, et need ja Prantsusmaa võtaksid endale kohustuse mitte hankida relvi ei Hispaania valitsusele ega mässajatele. 1. aug. võeti see plaan Prantsuse valitsuse poolt vastu ja avaldati Prantsuse ajakirjades hoodis. 11

Prantsusmaa plaan „mittevahelengamisest“ Hispaania asjades võeti alguel Inglise valitsusväe ringkondade poolt võrdlemisi külmalt vastu, kuna osa Inglise imperialistlike ringkondade pooldas rõhkumist vahelengamisest Hispaania sündmustesse. Kuid

1) vt. Otsustus, s. 114, Riiklik, La non-intervention en Espagne, P., 1939, p. 4

Prantsusmaa plaanil olid ka suured ellised: ta andis võimaluse rajata oma tõelist poliitikat võlavate paasidega maailma raatuse üst koolitsemisest, samal ajal aga süa läbi Hispaania vabariigi suhtes sama hukutavat poliitikat kui sõjalise interventsiooni poliitika — nimelt blokaadi poliitikat. Oma noodis 4. aug. teatas Inglise valitsus, et ta on nõus Prantsusmaa plaaniga, panes omalt poolt ette, et planeeritavast lepingust osavõtjate riikide arvu suurendatakse ja et mittevahelergamise leping töötatuse välja mitte rahvusvahelisel konverentsil, vaid tegutsedes harilike diplomaatilisi kanaleid mööda. Inglise valitsus rõhutas kaitsid, et rahvusvahelisel konverentsil võib ilmselguseks tekkida Hispaania probleemi üleandmisest Rahvaste Liitu.¹⁾

Samal ajal võttis Itaalia sõjaline abi määrajatelt üha suuremad mõõtmad, see interventsioon oli ühtlasi suunatud ka Prantsusmaa vastu. Septembrist 6. aug. 1936. a. andis Blum Hispaania valitsusele loa osta sõjamatjale Prantsuse raudvõtjalt.²⁾ Sellele Prantsusmaa sammule vastas Inglismaa ähvardustega: juhul, kui Prantsusmaa osutub sõjas devalve Itaaliaga oma 6. aug. otsuse pärast, siis Inglismaa ei loe end enam rotuks Locarno konvulsiptega ja ei abiata Prantsusmaad, juhul kui Prantsusmaa abiatab vabariiklikke Hispaaniaid, siis

1) Общественное, стр. 119

2) vt. ibid, стр. 120

Inglismaa hakkab abistama mässajaid. Prantsusmaa oli sunnitud uuesti läbi vaatama oma suhtumise Hispaania probleemi: 8. aug. arutab rnda komisjon Ministrite Nõukoos. Etting oli väga äge, mõningad ministrid ähvardasid isegi varemusega juhtul, kui Prantsusmaa osutab Hispaaniale abi. Vastuvõetud otsus veelhord veelgi rlvade müügi Hispaania valitsusele.

15. aug. Inglismaa ja Prantsusmaa vahelid noote, kus nad uskustesid melama rlvade ja sõjamaterjalide ekspordi Hispaaniale ja to valdustele.

24. aug. Saksaama ja 28. aug. Itaalia ikhinesid mittivahelengamise lepinguga. Sellel sammul oli ainult täiesti formaalne iseloom. Ma Nõukoode liit ikhines mittivahelengamise lepinguga (cheli ta hegel, et see on vastuohes rahvusvahelise õiguse normidega), sest tõelistel mittivahelengamise tingimustel oleks Hispaania sabatük fariistliku märke suutnud kiiresti maha-rurada." 5. aug. 1936 a. teatas Nõukoode liide valitsus Prantsuse saadikule Nõukoode liides, et Nõukoode liide valitsus on nõus Hispaania sõidmentse mittivahelengamise püritustiga.¹⁾ Nõukoode liit nõudis, et mittivahelengamise lepingust peaks tingimata Portugal osa võtma ja et üvõitamatuks lõpetataks abi, mida mõningad riigid osutavad

1) Пруцкий, стр. 10.

2) И. Космополитский, американизация и интернационализация фашистского империализма в Испании, Киев, 1934, стр. 73

määrajatele.¹⁾ Augusti lõpus 1936. a. mittevahelengamine
lepingu oli alla kirjutatud 27 Euroopa riiki —
või Euroopa riigid, välja arvatud Šveits. 9. sept. 1936. a.
alustas Inglise välisministeeriumi juures oma tööd
Hispaania rindumestuse mittevahelengamise komitee.

Mis puutub USA valitsusele ringkondadesse,
süü Ameerika imperialismi sarnaselt Inglise imperialismile
suhetel vahelkult vabariiklusele Hispaaniasse. Seda
näitab uskuvalt asjaolu, et USA naftakomponiid
võeldused nafta müügist Hispaania valitsusele, samal
ajal kui määratud võivad naftat osta välises. 75%
määrajate poolt ostetud naftaproduktidest tuli just
USA-st.²⁾ USA valitsusel olid täpsed andmed, et
määrajaid abistati Saksa ja Itaalia poolt, kuid
Itaalia-Saksa intseptsioon Hispaanias ei puudutanud
Ameerika imperialismi kuniid ni otsest kui Prant-
suse ja Inglise valitsuste ringkondade kuniid ja
separaat veadeld: Saksa ja Itaalia vahelengamist
Hispaania rindumestusele kui faktorit, mis mõningal
määral vill riivas USA huve, kuid ühtlasi oli
peimaks garantüüs Hispaania vabariigi hävitamiseks.
4. aug. teatas Blum'i valitsus USA valitsusele ka-
vatusest sõlmida Hispaania rindumestuse mittevahelengamine
leping.³⁾ USA riigidepartimang töötas

1) Meisopid qurudomaiue, nr. 578

2) vt. Oberkornob, nr. 128, Journal of Modern History, Dec., 1953, p. 404

3) vt. Oberkornob, nr. 130, Foreign Relations 1936, v. II, pp. 457-458

välja ofitsiaalselt avalduse USA positsioonist Hispaania
üksimuses, kuid võeti vastu otsus lüüa sõda
ninga mitte viirustada. Vastuvõetud otsuse tulemusest
annab tunnustest asjast, et 6. aug. öeldi Hispaania
valitsusele ära relvade müümisest.

7. aug. saadeti Amerika diplomaatidele
erindajatele Hispaanias instruktsioon, kus oli märgitud,
et neutraliteedinades, mis oli USA kongressi poolt
vastu võetud 1935. a., kehtib veel ainult riikidevaheliste
sõdade puhul, kuid USA valitsus rahundab teda ka
kodusõja puhul Hispaanias. See oli Hispaania sünd-
mustem "mittevahelengamise" ameerika variant.

"Mittevahelengamise" poliitika jätkis His-
paania sõberigi ilma erisuguse vahenditist, samal
ajal ei loonud ta kaasa USA positsioonide nõrge-
nemist Lääne-Ameerika maades. USA mõjuvõim Lää-
ne-Ameerikas olis vahelamatult nõrgenenud, kui
need maad olevid sekkunud Hispaania asjadesse,
mis oli üsna tõenäoline avaliku USA vahelengamise
korral Hispaania probleem. Ameerika "mittevahelenga-
mine" poliitika aga äratas Lääne-Ameerika maa-
des usaldust ja oli vedas illustratsioonides Room-
seldi poolt alustatud "hea naabri" poliitika.

Tegelikult oli suurvõimude "mittevahelenga-
mine" poliitika ainult dekoratsiooniks, mille varjus
toimus Hispaania reaktiooni otsene toetamine.

Kaubalaevade lipu all maabusid Hispaanias

Ameerika laevad sõjamatjyalidega Franco jaoks. Püü-
des takistada mässajate varustamist kuulutas vaba-
riikliku valitsus 1936. a. aug. mässajate poolt haaratud
sadamad sõjalsooniks, keelates sinna sõitmisel välis-
maa laevadel.¹⁾ USA riigidepartemang teatas seda
radest tunnustamast. Ameerika valitsus koostas ette-
võtjaid, et võtta se tarvitusele karmid abinõud nende
suhtes, kes müüvad vabariiklikule valitsusele kas või
ainult ühe pedruini - neutraliteedinaduse rikkumise
tõsi kaasa vangistuse seni 5 aastat ja trahi 10 tu-
hande dollari ulatuses koos kaupade ja transpordit-
vahendite konfiskeerimisega. 8. jaan. 1937. a. täiendati
neutraliteedinadust uulise paragrahviga, mis pani
peale embargo relvade ja sõjaliste matjyalide veole
USA-st Hispaaniasse.²⁾ Embargo oli mausew ainult
vabariikliku Hispaania suhtes, samuti nende riikide
suhtes, kelle läbi relvad võisid sattuda Hispaania
vabariigi kätte: nades oli nii sõnastatud, et ei
tohi varustada sõdivaid pooli, kuid mässajaid ei
tunnistatud sõdivaks pooliks.

Saanamata ja teadlike võisid vabalt USA-st
relvi osta. 1937. a. jaan. ostis Saanarae Amerikast
relvastust 98 tuh. dollari eest, veebruaris - 129 tuh.
dollarit eest, septembris - 150 tuh. dollari eest.³⁾

1) Donsoren uetopuu', lk. 91

2) ibid, lk. 92

3) ibid, lk. 93

Suurenen na kaubavahetus USA ja fašistlike riikide vahel. 1937.a. ostis Itaalia USA-st kaup 77 milj. dollari eest - 27. milj. dollari eest rohkem kui 1936.a. Miljonite dollari eest eksporditi USA-st rehvastust "neutraalseks" maadesse, kus tegelikult saavutasid mäsajaid, samamoodi ja Itaalia. Selliste "neutraalsete" maade hulgas võib nimetada Portugali, kes ostis USA-st 1937.a. veebr. rehi: 220 tuh. dollari eest, või Hollandit, kes ostis jaan. 1937.a. rehi: 1058 tuh. dollari eest. USA valitsusel ei olnud teadmata, kuhu need rehvad tõeliselt rändusid. Aprilli lõpus 1937.a. neutraliteedinaduse tähtaeg möödus, kuid varsti võeti vastu uus seadus, mis olid üleshitatud printsiibil "manna ja vee".¹⁾ See printsiip tähendas, et ostjal oli omandiõigus kaubale ja rida transpordivahela laevade eel enne, kui sõdivatide poolt oleks naaditav kaup oli väljaspool USA piire.

Sellised näited mäsajate abistamisest otsusest või kaudselt võib tuua palju. Kaudu mäsajate abistamisest näitus võib olla 2. jaan. 1937.a. Itaalia ja Inglismaa vahel sõlmitud re. d'entelmentlik kokkulepe.²⁾ Mõlemad riigid tunnustasid, et transpordivahela- ja väljasõidu vabadus Vahemere rehvastab endast elulisi kuni Itaalia ja Briti

1) Boppowu uatopuu, üp. 94

2) Kaupkonn. üp. 257

imperiumi mitmesuguste osade jaoks ja et need kuuld
mitte mingil juhul ei ole vastuolulised. Itaalia-
Inglise kokkulepe, mis oli sõlmitud „mittesahelusega-
misi“ vaimus, faktiliselt tunnistas Itaalia õigust
vägede transportimises Hispaania rannikule Franco
abistamiseks.

Mässajate abistamiseks oli mõeldud ka
Prantsus - Hispaania piiri sulgemine Prantsusmaa
poolt 13. juunil 1938. a.¹⁾

Ka Inglise valitsuse juhtide Chamberlain'i
ja välisministri Halifax'i vilaskäik 1939. a. Rooma
näitab selkord vejumalt tihedat sidet Hispaania
rahva hägistaja Mussolini ja Inglise valitsuse
ringkondade vahel. Roomas ei sõlmitud mill min-
git kindlat kokkulepet Inglismaa ja Itaalia vahel,
kuuld rda ei olnud vajagi, kuna Hispaania suhte
saavutati täielik kokkulepe.²⁾ Inglise-Itaalia läbi-
rääkimiste tõeline mõte koiti täielikus saladuses;
läbirääkimisi püüti näidata, kui vertlusi ilma
poliitiliste resultaatideta. Kuuld tegelikult läbi-
rääkimised lõpperid täielikult agressorite diplo-
maatilise võiduga. Selle viisidiga selkord oh-
verdati Hispaania.

Prantsusmaa, USA ja Inglismaa „mitti-
sahelusega“ poliitika järgi joondunud ka

1) Луцкоцкий, стр. 117

2) А. М. Селлер, Понедельник Фран Антонио. «Неделя ватикана»
в издании года, издательство Академии наук СССР, серия
история и философия, т. VI, №4, Москва, 1949, стр. 328

keind riigid. Meie näitus selle kohta on Türgi. 20. veebr. 1937. o. teatas Türgi valitsus, et ta loobab mittevahelengamise poliitikat Hispaania küsimuses.¹⁾ Erituli dekreediga keelati rehvade ja igasuguste materjalide, mida võidi kasutada sõjalises otstarbes, export Hispaaniasse. Dekreet keelas ka vahelahtlike võidu Hispaaniasse. Tegelikult aga toimus otse vahelengamine Hispaania asjadesse. 30. sept. 1937. o. anullenis Türgi valitsus vahelaepingu Hispaaniaga, mis oli sõlmitud 1935. o. deti. Oma otsest motiveeris Türgi valitsus „ngase olukorraga“, mis valitsevat Hispaanias. Loomulikult polnud põhjuses ngase olukord, vaid Türgi reaktioonääride püüe toetada Hispaania sabariigi majandusliku blokaadi. Samaaegselt Türgi nege USA, Inglismaa ja Prantsusmaa sountas toorainetiga faistliku saksamaad: 1936. o. suureni niti Türgi export saksamaale. 39,2 milj. Türgi liirilt kavas export 1936. o. võneldes 1935. o., 60 milj. Türgi liirilt.

1938. o. jaan. avastati Madridis faistliku sanderõn, mille esmängis oli sabariinliku valitsuse muutamise.²⁾ Sanderõulaste staap arus Türgi saakonna territooriumil. 15. aug. 1937. o. upustas Itaalis alvulaw sabariinlikule Hispaaniale kuulwa laeva Türgi vctis.³⁾ dubades sellisid

1) Kaasun, v. p. 258

2) itid, v. p. 260

3) itid, v. p. 263

piraalline vallakõnne oma territoriaalvete, 200-
duntas Türgi otseselt fašistlike interventide tegevust.
Peale Hispaania sabariigi valituse nooti Türgi va-
litusele 19. aug. 1937. o. lubas Türgi "karvikuude võtta"
võin abikõnne, et sellised juhusid enam ei esineks.
Kuid tegelikult Türgi reaktioonilised ringkonnad
ei soovitud sugugi võita endale võitnud ko-
hustusi. Türgi ajalehed avaldasid isegi sellist lai-
mu, et Hispaania laevu on replitanud Nõukoogu
alvulaw, kuna Nõukoogu liit olwat kevitatud
sellest, et võituda enle "ngadusi" vahusvahelises
elus.

Suureviikide poliitikat Hispaania sabariigi
suhtis inboomustab ka Franco tunnustamine enne
vii määrajad olid täielikult võitnud (28. III 1939. o.).
Inglismaa ja Prantsusmaa tunnustand Francot
27. II 1939. o., Türgi - 21. veebr. 1939. o.¹⁾

Määrajate otsuses abistajaks oli veel Por-
tugal. Fašistlikud määrajad kasutasid Portugali
territoriumi pidevalt oma lennubaasina.²⁾ Isegi
fašistlikud lennukid, jätitavad sabariiklike lennu-
kiti postl, maandusid Portugali sõjaväe aerodroo-
midel, kus neid varustati bensüniga ja kust nad
mesti välje lendand, et pommitada sabariiklaste
positsioone. Iki Hispaania esindus Lissabonis sai

1) Karmun, v. p. 268

2) G. Bana, "Põhijavadud u fašistlikud ümbermõned k kaanun,
Moskva, 1937, v. p. 27-29

mõne telegrammi, mis ühidi su alati enne massajate staapi ja mis alles Hispaania sabariigi saatkonda. Ka Vatikan võttis aktiivselt osa fasislikele massu organiseerimisest ja Saksa-Itaalia interventsiooni toetamist Hispaania sabariigi vastu. „Brimeerus välismaiseks lipuks, mis oli heisatud Franco staabis Burgos'is, oli paavsti lipp...“¹⁾ Sevilla pealinnas peeti massu algel Franco juuresolekul jumalaturistus võidu pühimisele savoriitlikele Hispaaniale.²⁾ Juba 1937. a. alates oli Vatikanis niisuguseid Franco esindus, aga Franco juures oli Vatikani esindaja. Vatikanist saadeti Ameerika liitunud riikidele teadlikult, et kaotada täielikult relvade müügi keelamist Hispaania sabariigile.³⁾ Vastutasuks paavst maksis katoliiklaste hõõltitiga 1936. a. presidendivalimistel.⁴⁾

Faktid näitavad veidikalt, et Hispaania sabariik oli ümbritsetud raudse rõngaga, kõik Hispaania valitsuse katsed leida toetust ja abi oma seaduslike nõudmistest, jäid toetajajäetud. 21. sept. 1936. a. algand qurfi Rahvaste Liidu 17. plenumi istungid. Sabariitlike valitsuse esindaja teatas plenumile, et Hispaania faktiliselt on muutunud maailmasõja areeniks, kesjuures mittevahelise poliitika on Hispaania sündmustesse otsene vaheli-

1) А. МАННЭТТЕН, Ватикан. Католическая церковь — орудие империализма, Москва, 1948, стр. 97

2) Левофоганов, стр. 142

3) Прусский, стр. 10

4) Левофоганов, стр. 144

segamine faistlike määrajate vahel.¹⁾ Kuid see Hispaania vahariigi avaldus jäeti tähele panemata. 27. nov. 1936. a. pöördus Hispaania välisministri Rahvaste Liidu pooli nõudmisega lähemal ajal läbi vaadata Lõunamaa ja Itaalia poolt riikitud rahvusvahelise õiguse faktid ja otsuda abi radusliku Hispaania valitsusele. Kuid Rahvaste Liidu Nõuogu deklaratsioon ainult, et iga riik peab hoiduma vahelengamisest teise riigi asjadesse ja edasi konstateeris, et kuna Hispaania asjadega tegeleb mittevahelengamise komitee, siis Rahvaste Liidu kompetentsi võivad tulla ainult mõned probleemid, nagu sanitaarabi Hispaaniale võitluses epidemia vastu. Kommentaarid on ühelgiisid!

Mittevahelengamise komitee aqa jätkas oma tegevustuse poliitikat. Nõuogu Liidu esindaja Heponen 7. oktoobrist 1936. a. kontrolli uhttamisest Portugali sadamate üle, ei võtnud komitee esimehe lord Plymouth'i poolt üldse pävaorda.²⁾ Kui Nõuogu Liidu sadiin kaks nädalat hiljem oma noodis Inglis välisministeeriumile pani ette tunnustada Hispaania valitsuse õigust relvade ostmises, üdaste rejuures Portugali ja Itaalia agressivsele tegevusele, siis komitee 28. okt. 1936. a. võttis vastu resolutsiooni, (lühikõalselt, ainult Nõuogu Liidu esindaja oli vastu)

1) Casado & Nyon, s.p. 64

2) Norden, lk 63

mis kummutas kõik fašistlike riikide vastu esitatud süüdistused kui põhjendamatud.

Saamara ja Itaalia asturid mittevahelengamise komisus välja vastusüüdistustega ja alustasid mitmekülgset nõuhooldust laimekaupmeest, süüdistades Nõukoode Liitu "sumapattude" -protsessi teise Pitscaame saatmise Hispaaniasse ja Hispaania muut-
mises Nõukoode sabariigiks.¹⁾

Ainukeses Hispaania sabariigi abilises rahvusvahelisel areenil oli Nõukoode Liit. Kõikidel mitte-
vahelengamise komisite istungitel oli uuelda Nõukoode Liidu võimsat hääle, mis püüdis läbi viia efektiivsuid abinõusid Itaalia-Saksa rüüstatud intervent-
siooni vastu. Kuid kõik Nõukoode Liidu etpanemused jäid kogajärgituteks, kuna imperialistlikud riigid ei soovitud midagi itte võtta Itaalia-Saksa intervent-
siooni takistamiseks. Separats oli Nõukoode Liit sun-
nitud 23. okt. 1936. a. teatama mittevahelengamise komisites järgmist: "... Nõukoode Liidu valitsus, mitte soovides enam uanda vastutust tekkinud olukorra-
lest, mis on ilmselt ühaõiglase radesliku Hispaania valitsuse ja Hispaania rahva suhtes, on sunnitud tea-
tama, et vastavalt ta avaldusele 7. okt., ta ei või-
lageda end seotud mittevahelengamise lepinguga suurusel määral, kui iga teine lepingust osavõtja."²⁾

1) СССР и фашистской Испании в Испании, стр. 16

2) Ibid, стр. 41

Samal ajal kui reaktioon toetas hispaania fašismi, tundis wagu maailma töölisulast ja töötar laste-
uond hispaania vabadesõitluse esimestest päevadest
riigavalt wase sabariigi kaitsjate. Töölisulaste in-
terestid G. Dimitrow'i sõnad: „Olewad meijures pree-
gu nii, et säilitada rahvusvahelist rahu, su tähen-
das taotlema seluõige fašistlike anastajate liiasaa-
mist hispaania ja Hiinas. Nad peavad saama hea
õppetunni, nad peavad naabest tundma, et rahvus-
vaheline proletariaat ja wagu esindlik ja tsiviliseer-
itud inimkond ei kannata nende sõjalist agressiooni
ja vallutusliku tegevust ja on valmis tegema kõik,
et mitte lubada nende maailmasõja vallalepõastmise
kui tegevuse planeerimisele v.a.“¹⁾ J. V. Stalini ajaloo-
liku telegrammi hispaania kommunistliku partei pre-
sekretäri J. Diaz'ile, milles J. V. Stalin defineeris his-
paania rahva võitlust kui „wagu esindliku ja prog-
ressiivse inimkonna ühist asja“,²⁾ wõlas kui nõuwoogu
rahva üleskuts maailma progressiivsele jõudele
toetama üles hispaania sabariigi kaitses. Selline
nõuwoogu rahva suhtumine suurendas veelgi rah-
vusvahelist solidaaruse lainet, mis ühendas wagu
maailma progressiivne ja antifašistlikud jõud. Pra-
agu wõimide naaber toimunud töötajate solidaar-
usdemonstratsioonid hispaania rahva kaitses, wõuti

1) Г. Димитров, Защитим - от фашизма, Москва, 1937, стр. 10

2) СССР и фашизм в Испании и Китае, стр. 21

raha ja produkt Hispaania vabariigi jaoks, toimeid
strijid.

Ainult New-Yorkis oli organiseeritud 300 punkti,
uus toime võime ja toiduainete kogumine vaba-
riikliku Hispaania jaoks.¹⁾ Esimene laev 3500 tonni
produktidega väljus New-Yorki sadamast Hispaaniale
11. nov. 1936. a. Rahvusvaheline noorsoo kongress New-
Yorkis otsustas organiseerida rahvusvahelise üliõpilaste
võistluse USA, Mehhiko, Prantsuse, Inglise, Belgia ja
Hollandi ülikoolide vahel abi osutamises Hispaania
rahvale. Nõi näit. uus San-Franciskos korjati ühel
kuusolekul raha Hispaania vabariiklaste abistamiseks,
toime see suure vaimustusega: saalis, mis oli rahvast
täis uusi lõhkimiseni, võlaid hüüded: „50 dollarit
Hispaania rahvale nende Amerika sõbralt“, „25 dol-
larit inimeselt, kes vihkab Hitlerit!“, nende hüie-
tele vastas rahvas tormiliste aplausidega.²⁾ USA va-
litavad ringkonnad püüdnud igati takistada
amerika tootavaid kelli abi osutamast Hispaania
rahvale. 5. mail 1937. a nõudis USA riigidepar-
tament, et inimesed ja organisatsioonid, kes koguvad
abivahendeid Hispaania „kannatajatele“, oleksid
departemangus registreeritud.³⁾ Departemangus tuli
sande all anda oma nimi ja aadress ja usker
sunnatare kogitud rahasummad, Ari läks inqvi

1) Кустоданков, с.р. 130-131

2) ibid, с.р. 129

3) „Воспоминания“, с.р. 95

nii kaugele, et USA riigidepartemang nõudis progressiiv-
sete organisatsioonide poolt usutud rahasumma (um-
ber 1 milj. dollarit) saatmist Penase Risti rahvusvabe-
lisele liikumisele, et summa jõgata vabariikliku His-
paania ja Franco vahel, et mitte rikkuda Ameerika
"neutraalseti". Sajad demonstratsioonid toimusid USA-s
embargo muutmise loosungi all: näit. veebr. 1938.a.
striikis 30 tuh. üliõpilast embargo keelamise märgiks.)

Ka Inglismaal toimusid võimsad tööta-
jate solidaarsusaktid. "Daily Herald" kirjeldab 7. nov.
1936.a. Londonis toimunud solidaarsusmitingut His-
paania võitlejate auks järgmiselt: "Raha Hispaania
töölise jaoks langeti vihmana tribüünile. Mündid
sattusid oratoritele pähe. Paljud kaitsesid end selle
lõhke vihmavarjudega. Kogeti sadu naelsterlingid.
Väike valgepäine tütarlaps trügis tribüünile ja
ulatas 3 naelsterlingit ja 10 šillingit, mida nad
isaga oli saanud müües oma laulatusõrmuse. Tund-
matus andis 50 naelsterlingit." 2) Dts. 1936.a. läksid
mitmesuguste noorsoo organisatsioonide liikmed linnast
likena, vilast villa, et usutada raha produktidega
laeva saatmises Hispaaniasse. 3) Raha laeva välja-
saatmises oli usutud 22. detsembril. Ameerikas
1936.a. jõulul levitas Inglise kommunistlik partei
200 tuh. brošüüri ja 6,5 milj. lundlehti ühikuteks

1) "Монитор рабочего", стр. 97

2) "Deus Veniam - ne racisme que veniamus", décembre, 1937, стр. 64

3) ibid., стр. 66

loobuda mittuvalenngamise poliitikast.

Solidaarusemitingut Pariisis kirjeldab Baseli ajaleht „Rundschau“: „30000 inimest, liigutatud sümpaatiatundeist Hispaania Rahvaste vastu, täitrid ühe uue keskööni Pariisi spordipalee kii-
glareeni... Võimsa mitingu ajal läbitand määratud uue miinka uued kõnekoorid: „Lennukid Hispaania jaoks!“ „Revi Hispaaniale!“ „Poolas, Lodzis meelutand rätupad välja streigi, uue meelid, et nende poolt valmistatud üided saaditakse Francole.“¹⁾

Teenus toimused sama saatkonna üs protestidemonstratsioonid intewentsoonis vastu Hispaania.²⁾ Uruguais toimusid samuti solidaarusedemonstratsioonid: Caracas'is tulid tuhanded inimesed Hispaania saatkonda, et avaldada sümpaatiat Hispaania võitlejatele.

Esimestest päevadest alates astus Mehhiko valitsus välja Hispaania rahva kaitses ja ametlikult teatas oma kavatsusest aidata Hispaania vabariiki. Aug. 1936 a. konfiskeeris Mehhiko valitsus 20 tuh. vintpüssi ja 20 milj. padrunit Francole meeluwalt lauwalt „Magalhães“, mis seisis Una-bruz'i sadamas ja andis üle Hispaania vabariigi valitsusele. Huwitav oli juhus ühe vana indiaani naisega, kes ilmus Hispaania vabariigi abistamise komiteesse

1) On Friiditskampff, s. 74

2) Deuo Lehenen, s. p. 88

3) übid, s. p. 109-110

vahaeelne püssiga ja 40 padruniga ning ütles: „Ma kaevasin püssi ja padrunid maale juba seda kui me mees hukkus võideldes Mehhiko revolutsiooni eest, aga nüüd ma tahan, et teid jälle kaitsetakse fašistide vastu.“¹⁾

Argentiina naised saatsid hispaaniasse 5 tuh. komplekti lasterõivastust. Brasiilia töötajad saatsid Hispaaniasse 300 tuh. kg kohvi.

Nälgündada fašistlikud Sakamaal solidaarust vabanõulikele Hispaaniale oli peaaegu võimatu tiheda spionaazivõrgu tõttu. Ühe ainsa ettevaatamata sõna või žesti pärast võis sattuda luuajaks vanglasse või kontsentratsioonilaagrisse. Ometi toimus ka Sakamaal salajane solidaarsusliikumine. Antifašistlik ajakirjanduse biuro „Deutsche Information“ Pariisis sai suured hulgal kaardelt soodetud kirju. Nältööline Rühri rajoonist kirjutas oma kirjas: „Ei ole olemas mitte ühtegi töölist, kes oleks Rahvaarmee vastu. Igakuks soovib talu edukat edaspidist arenemist ja paljud loodavad, et Rahvaarmee võit Hispaanias avaldab mõju olukorrale Sakamaal.“²⁾ Vastavalt gestapo juhi Himmleri teatele, arestitute arv, kes simpatiseerivad vabanõulikele Hispaaniale, ulatus 1936. a. lõpul 3000 inimesele.

Ko Nõunogude liit osutas Hispaania vaba-

1) Euodogorov, стр. 132

2) Deutsches Volk, стр. 80

riigile suurt materiaali abi. 13. det. 1936. a. saabus Barcelona sadamasse üks pakidest Nõukoode liidu laevadest, mis saadeti Nõukoode liidu töötajate poolt kogutud produktidega vabariikliku Hispaaniale. Laev tõi kaasa 135 tuh. punda nisu, 40500 punda suhkrut, 375 tuh. lihakonservi purki, 125 tuh. purki kondensitud piimaga ja palju muid produkte.¹⁾ Sellisel viisil Nõukoode liidu töötajatelt sai Hispaania palju. Teisel Nõukoode liidul toimus raha ja annetiste kogumine. 1936. a. okt. lõpus oli kogutud üle 47 milj. rubla.²⁾ Samuti said vabariikland nõukoode lennukid ja tankid. Internatsionaalsed brigadid ja võitlejad ka Nõukoode liidu kindajad. Nõukoode liit andis Hispaania vabariigile krediiti 85 milj. dollari ulatuses.³⁾ Lõhinguks kukunud Hispaania patriootide lapsed leidnud kodumaal Nõukoode liidul.

Rahvusvaheline liikumine Hispaania vabariigi kaitses haaras kõige mitmekesisemate poliitiliste ja religioosete saadetega inimesi. Teisel maailmal oli selge, et sõda Hispaanias oli tegelikult Teise Maailmasõja eelprooviks. Hispaania rahva kaitses töötid oma häält kuulvad kunstnikud, poliitikud, õpetlased ja kirjanikud. Nii kirjutas Gavakaral Nehru: "India rahvas on kindlustest sigavalt vapustatud.

1) Дневное обозрение, стр. 22

2) ст. 7 апреля, стр. 128, "Трабук", 2. апрель 1936 г.

3) Утро дня и вечерняя газета отомечены, стр. 232

Mis oleme Hispaania ja kina rahvaste ja valitsuste poolt. Nende loetusel viakse läbi tuhanded demonstratsioonid. Oma hea tahtu märgina saadame me antiabi Hispaaniasse.¹⁾

Solidaaruskliikumise eesotsas seisid ühigi maade kommunistlikud parteid. 21. aprillil 1937. a. avati Pariisis 17 ühigi kommunistlike parteide rahvusvaheline konverents.²⁾ Konverents ründis oma üleskutses Hispaania vabariigiga üvitatamatut vaenlastemete nimisadamist, Itaalia-faasi vägede wakuerimist ja materiaalse abi organisermist Hispaania rahvale.

Rahvusvahelise solidaaruse wõrgemas väljenduses oli nn. internatsionaalste brigadide organisermine. Antifasistid 14 ühigist ruttasid salaja ja legaalselt Hispaaniasse, et võtta vastu fasistide poolt heidetud väljakutsu. Need olid inimesed mitmesuguste poliitiliste veendumustega, religiooniga, erineva sotsiaalse päritoluga ja parteilise kuuluvusega. Jõuda Hispaaniasse olid äärmiselt raske, kuna antifasistid sõitsid Hispaaniasse vastu oma valitsuste tahtmist. Sellega nad tõmbasid endale ja oma puuosonnale upreemone. USA-s näit. sõit Hispaaniasse tõi kaasa Amerika wadaomuse waotuse, 3 tuh. dollarit trahvi ja kolme aastase wangiustuse.³⁾ Paljud sabatahtlikud Poolast, Tšehhoslovakkiasst, Bulgaariast, Jugoslaaviast pidid

1) Der Fichtekampf, s. 364

2) Raport, s. p. 151

3) "Korpusen usopue", s. p. 93

sõitma läbi Itaalia ja Saksa, asetades end nii pidavale hädasõltu. Paljud neist ületasid piirid ilma passideta ja viisadeta, sõites raudvagunites, minnes jalgrii sõit, et varjata end politsei eest.

Internatsionaalse brigaadide suurus oli umbes 20-25 tuh. inimest.¹⁾ On teada, et itaallaste arv, kes võitlevad vabariigi poolt oli 3354 inimest, ameeriklasi oli umbes 3 tuh. (nende hulgas oli ka palju lõuna osariikide neegrid), kanadalasi - 1300, inglasi - 2 tuh., sakslasi - 3 tuh., austlasi - 2 tuh., Nõukoo, Kumbast, Argentiinast ja teistest Lääne-Ameerika maadest tuli umbes 100 inimest. 1937.a. jaan. internatsionaalse brigaadides oli umbes 500 juugoslaavlast, 500 bulgaarlast. Kuid vabariigi vägede moodustatud internatsionaalsed brigaadid ainult tühise vähemiku, mitte vastupidi, nagu seda püüdi nihitada fašistlik ja natsionilise ajakirjandus.

Esimesed internatsionaalsed brigaadid tekkisid kohe peale fašistliku mässu algust. Need olid moodustatud politaarse spordisorganisatsioonide esindajatest, kes 1936.a. juulis olid sõitnud Barcelona'sse, kus pidi toimema rahvusvaheline spartakiad. Sõja algul tekkisid väikesed väeosad ka Hispaanias ja Prantsusmaal elavatest poliitilistest emigrantidest - antifašistidest, kes moodustasid G. Thälmanni-nimeline tsirkus ja Gaston Sozzi-nimelise

¹⁾ Униформно-кормовое снаряжение, стр. 38

trentuunia. Selle järel, kuidas hispaaniase raskes
sõjas enam sobalikuks, trentuunias kavarid üle
pataljonideks. Prantsuse trentuunia. Pariisi kommuni-
müütuus juba oktoobris pataljoniks, organiseeriti eri-
misi Poola pataljon, mis kandis Pariisi kommuni-
kavari Dombrowski nime. Oktoobris, kui saabusid
uue grupid Itaalia antifasistid, moodustati gar-
ibaldi-nimeline pataljon.

Internatsionaalse bigaadide organiseerimise
võrreks muutus Albacete liin, oktoobris Albacete'is
loputati uue kumise internatsionaalse bigaadi for-
meerimine: moodustati XI ja XII bigaad.¹⁾ XI bigaad
koostas sakslastest ja austerlastest, XII - itaallastest.
Kiljun moodustati veel XIII, XIV ja XV bigaad, mis
koostasid: XIII - poolakatest, juugoslaavlastest, ungarlas-
test, bulgaarlastest, XIV - prantslastest ja belglastest,
XV bigaadi moodustasid Briti, USA, Kanada ja
Ladina-Ameerika antifasistid.⁴⁾

Nov. 1936. a. kaaneti internatsionaalsid bi-
gaadi täiendamise hispaania võitlejatiga ja 1937. a.
lõpul nendes bigaadides välismaalast moodustasid
ainult 25%.

Tuntuks on Tsapajevi-nimeline pataljon,
kus võitlesid 21 rahvuse esindajad - sakslastest, pool-
lakad, hispaanlastest, austerlastest, juudid, šveitslastest.

1) unigynaysonadenbu opuvapu. cip. 39

4) ibid, cip. 41

Sellum pataljoni kuulusid sõjaalse päritolu järgi: tööstustöölisi oli 231 inimest, põllutöölisi - 68, meemihi - 26, ametnikke - 7, talupoegi - 13, teenistujaid - 19, vaimse tööga tegelajaid - 8 ja väritöölisi 7 inimest. Kuvasaid andmeid on Itaalias vabatahtlike kohta: 3354-st inimesest olid 1819 kommunistid, ülejäänud 1096 olid parteilised.¹⁾ Hispaanias võitles just kommunistide paremik: 363 vabatahtlikku-kommunisti astis parteisse ajavahemikul 1921-1925.a., 206 - 1926.-1930.a. ja ainult 213 - 1931.-1935.a. 4 Itaalia vabatahtlikku said alampolkovnikiteks, 13 - majoriteks, 56 - kapteniteks ja 199 - leitnantideks. d. Longo ja P. Nenni olid poliitilise juhtimise alal internatsionaalsete brigadide poliitilisteks peakommandantideks.

Omades oma riikides kvalifitseeritud kaadrid oli võimalus moodustada rindelahtedari tööuudandid relvade remondiks ja ümbetegemiseks, näit. ehitati uudipildurjaid imber, et tulistada lennuuid.

Internatsionaalsete brigadideks oli hästi organiseeritud poliitiline haratustöö, ilmusid vahel vaheline keskjalakt. "Vabaduse Vabatahtlik", pataljoni ajalehed.

Alguks oli internatsionaalsete brigadides raskesti distsipliiniga, kuna iga internatsionaalne

1) Митрагаиё ии, стр. 306

brigaad püüdis algele nime anda oma distriktile, luges end sotsialismile ainult oma parteiga, sildne omas tendentsi valdamisele. P. Togliattil, keda Hispaanias tuntakse Alfredo nime all¹⁾, oli suure teeneid selle ühisuse lahendamisel: internatsionaalsid brigaade tuli võtta kui Hispaania arme lahutamatu osa ja kõik kommunistid - välismaalased astusid Hispaania kommunistlikusse partiisse.

Välismaalaste - antifasistide arv, kes kuulusid Hispaanias, ulatub mõnele tuhandele. Prantsuse võitlejaid kuulus 3 tuhat²⁾, itaallasi 600 ümber³⁾, ameeriklasi - 1800, inglasi - 500, 500-st rootslastest kuulus 200 inimest.⁴⁾

Okt. 1938. a. võttis sabariigi valitsus vastu otsuse välismaalaste - vabatahtlike väljavõtmisest Hispaaniast, see otsus oli vastuvõetud koos Londoni mittewahelusegamise komitee otsusega (otsus nägi ette 10 tuh. vabatahtliku evakueerimise, see oli 80% kõigist välismaalastest, kes võitlesid sabariigi armes. Samasajalt Franco poolt pidi evakueeritama samasuguse protsent. Tegelikult määrasid sabotöörid otsuse täideviimisel) 28. okt. 1938. a. toimus Barcelonas internatsionaalsete brigaadide lahkumispäev.

1) Шуппова, стр. 202

2) M. Thorez, Rahva poeg, Tallinn, 1953, lk. 108

3) Шуппова стр. 308

4) Унирпациональное Spanien, стр. 46

Internatsionaalsel brigadidel oli suur moraalne-
poliitiline tähtsus: nad tuguvad hispaania rahva
tahet vastupanuks. Hispaania töötajod nägid, et
nad pole oma võitluses üksinda, et nendega koos
võitleb kogu ühine inimkond.

IV pt.

Kommunistlike partei juhtiv ja suunav osa võit-
luses Hispaania vabaduse ja demokraatlike
ümberkonalduste eest.

Rahvusvahelise proletariaadi solidaar-
sus Hispaania rahvaga oli suurem toetusel vaba-
riiklikele Hispaaniale. Kuid kasvava Itaalia-Saksa
interventsiooni tingimustes oli tarvilik mobiliseerida
kõik maa sisemised ressursid. Mässajate, Saksa
ja Itaalia poolt toetatud hamburi reastatud ar-
meele oli tarvis vastu seada võimas rahvaarmee
ühtse juhtimise ja raudse distsipliiniga. Sõda oli või-
malik jätkata ainult luues võimsa tsentraliseeri-
tud sõjatööstuse. Oli vaja anda maad talupoegadele,
organiseerida maa rahvamajandust. Ilma sügavate
majanduslike, sõjaliste, poliitiliste ja sotsiaalselt üm-
berkonaldusteta ei oleks võimalik olnud Hispaania
rahva kanglaslik võitlus, mida ta pidas praegu
kolme aasta kestel.

Komplitseeritud olusord nõudis kõigi de-
mokraatlike jõudude ja antifasistliku Rahvaste
tuugdamist. Sõja rahvuslik-reelektiooniline iseloom
nõudis sellise valituse loomist, mis ühendaks

Hispaania antifašistlikud ja patriootlikud jõud. Grimene samas selles suunas oli tehtud 4. sept. 1936. a. uue moodustati uus valitsus, kuhu kuulusid kõik rahva- rinde parteid. Valitsuse koosseisu läksid ka kaks kom- munisti, valitsuse juhiks sai aga parempoolne sotsialist Largo Caballero.¹⁾

L. Caballero valitsus moodustati sabariigile väga raske ajal. Oli sõja terve uue: mässajad said fašistlikelt riigidelt suurt sõjalist abi, mis võimaldas neil kindlustada oma positsioone. Augusti uskel ühi- nend Badajoz'i rajoonis mässajate Põhja ja lõuna grupp. Lähinemine võimaldas neil alustada pealinnu- ettevalmistamist Madridile.

Sellel raske ajal oli uue valitsuse üles- andus teha kõik et kindlustada võitu. Kuid L. Cabal- lero valitsus ei olnud selline valitsus. Valitsuse po- litikale avaldas mõju Hispaania sotsiaal-demokraa- tia oportunistlik tegur L. Caballero, M. Prieto jt. näol, mille kuulusid selline tähtsad kohad nagu kaitse- ministriumi, meeministriumi ja sise ministriumi juh- timine. Nad saboteerisid ja takistasid igati revo- lutsiooni ees seisvate ühannete elluvõimist. Sotsialistid- ministrid koos kodanlike sabariiklaste ja anarho- sindikalistide juhatusega lihtsasti tagasi kõik kom- munistlike partei etpanekud, mille tegajäijel rida sõidus tavilikke ühisminis jäi vastu võtmata

¹⁾ A. I. Bfudroba, Mehanera 6 1918-1939 nozax, dnoeba, 1952, stp. 21

või otsustati liialt aeglaselt. Separat kommunistlike partei võitlus võidu saavutamiseks oli ühtlasi võitluseks sotsialistide, anarho-sündinalistide liidrite ja kodanlike sabariiklaste vastu.

Peamiseks ülesandeks seadis kommunistlik partei endale võidu saavutamise faasimäe üle. Võit faasimäe üle tähendas ühtlasi ka kodanliku-demokraatliku revolutsiooni edasiarendamist, kuna võde ja revolutsioon olid lahutamatuks seotud teineteisega!

Selle ülesande lahendamiseks andis kommunistlik partei kogu oma energia ja jõu. Kogu kommunistliku partei programm ja poliitika oli suunatud võidu saavutamisele määrajate üle ja demokraatliku sabariigi üleshitamiseks.

Oma peamised nõudmised formuleeris kommunistlik partei oma tuntud lühikeses Hispaania rahvale 1936. a. detsembris, mis sai nimetuse „kahesa tingimusest võiduks.“²⁾ Need nõudmised olid järgmised:

1. Lähinemine Rahvarinde valituse ümber ja tema otsuste viivitamatu täitmine.
2. Regulaarse rahvaarmee loomine. Üldine sõjaväe-ühendus. Raudse distipliini riisumise loomine. Ühtne juhtimine sõjaväes. Armeed puhastamine reeturitest.
3. Tegutseda puhastamine sabariigi vaenlastest.

1) X. Duce, 30 obodoznyo u nezabuceuznyo uchenu so! discuba, 1937, stp. 72

2) st. zapusa, stp. 137, 66 camino de la victoria. dinamismo del Partido Comunista de España, Valencia 1936.

4. Peamiste tööstusharude nationaliseerimine ja ta reorganiseerimine tagala ja rinde varustamise eesmärgil.
5. Tööstuse koordineerimise Nõukogu loomine.
6. Tööliskontrolli nimetamine tööstuses.
7. Põllumajanduse produktivuse tõstmise plaani alusel, mis oleks väljatöötatud Rahvarinde parteide ja talurahva organisatsioonide poolt.
8. Põllumajandusliku ja tööstusliku produktiooni tihendamise koordineerimine.

Kommunistliku partei läkitus rahvale lõppu ülevõttega ühendada kõik antifaiistlikud jõud ühe võidu saavutamise peamiseks tingimuseks.

Ühes kommunistliku partei poliitika peamiseks punktiks oli demokraatlike jõudude tugevdamine nõue. Kommunistlik partei seatas Rahvarindale ühe kõige sobivama vormile valitsuse ja kõigi antifaiistlike jõudude koostööks. Kommunistid viisid ümber võrdvõrd alla, et Rahvarinde nõrgendamine tähendab rahva ühtsuse nõrgendamist ja surmohuohu saavutamisele. Rahvarinde ühendamisega ei unustanud kommunistlik partei ühagi, et otustavaks jõuks antifaiistlikus rindes peab olema proletariaat, kuna proletariaat on ühtsusest rohkem huvitatud kui ükski teine klass. Kommunistid võitlevad Rahvarinde komiteede laia rinde loomise eest nii maal kui ka linnas, kuna komiteed olid peamiseks koostöö vormiks valitsusorganite ja laia rahvahulga

vahel.

Kommunistliku partei jõupingutustel antifašistlike jõudude ühendamises oli määratu suur tähtsus. Kommunistliku partei usku sõja aastatel oli ainukeses Rahvaarmee parteis, kes jäi lõpuni truuks antifašistlikule ühtsuse printsiibile. Ta populaarsus kasvas iga päevaga Hispaania rahvamasides. 1937. a. lõpus kuulus kommunistlikusse partisse 300 tuh. liiget, mille arveldades need kommunistid, kes töötasid illegaalselt fašistide poolt hõivatud provintside¹⁾. Üldine on see, et kommunistliku partei kasvas rahvandselt rasvete võitluste ajal. Partisse astusid tööliste ja talupoegade parimad esindajad.

Ühene peamine ühanded, mis seisid vabariigi es, oli regulaarse rahvaarmee loomine. Ka kommunistliku partei jõupingutused olid suunatud selle ühanded laendamisele. Kommunistid mäistsid, et rahvamilitse üksikud osad ei võinud pidada edukat võitlust interventide moodraste armudega. Sõjaväe osad organisatsioonid ei poliitilised partiid ja ametiühingud, nende vahel puudus side, ei ol- nud ühtset juhtimist. Oli tarvilik luua need juhtivad kehad, kes valdaksid uut tehnikat ja oleksid trum Hispaania rahvale, samuti oli tar- vis rikk rade ühtne juhtimine (parteaq), millele oleks allutatud kõik sõjalised operatsioonid. Briti

1) A. B. Podkov, 30 20 30-päevane ühanded ühanded, Moskva, 1938, lk. 74

nõudrid kommunistid arvu ja tegela puhastamist reetvustest ja vaenulikest demontidest. D. Ibaruri artikulis, mis ilmus kommunistide hääleandjas „Mundo Obrero“ („Töölis-Maailm“) 3. okt. 1936.a. on öeldud:

„Oh kavalik mitte ainult kaitsa välise vaenlase vastu, vaid ka selle vaenlase vastu, kes varjab end tagales, piinald uibata vale uudeldeni, laimu, võhulust, hirmu ja demoralisatsiooni, varjates end sõna „räägitakse“ taha... See vaenlane tuleb viivitamatult hävitada...“¹⁾ Reetvite tegvus armee oli paljude lahingute vastuste otsuse põhjuseks. (Malaga ja Bilbao langemine.)

Brilix krasnega piustita kommunistliku partei usimuse rahvaarmee poliitilist kasvatanist. Jabarügi est võitlejad pidid teadma, mille est jo uelle vastu nad võitlevad. „Muu armee“, rääkis 7. Diaz partei uskkomitee laiendatud plenumil 1937.a. Valencias, „rahva armee peab olema kavatatud sikuamix saimur uodemaiste faistide, rahva timukate jo vööramaix faismix — sõjo õhuta- vastu.“²⁾ Kommunistliku partei nõudis sõjaliste komis- saride instituuendi loomist, uelle ülesandeks oleks võitlejate poliitiline kasvatanimine, võitlusvõime tõst- mine armee. Okt. 1936.a. loodi sõjaministri käsul poliitiliste komis- saride instituit; faktiliselt see käsk ainult sanuktsioneeris juba eksisteerivat polituomis-

1) Ученая работа, стр. 12

2) Дуак, стр. 180

saide süsteemi enamikus rahvamiilita pataljoni-
Sõjalised komissarid allusid välisministrile Alvarez
del Vayo'le. Komissarid pidid võitlema raudse,
teadliku diszipliini eest, jälgima saenlaste intriige
ja energiliselt likvideerima kõik reetmiskatsed, tõst-
ma sõdurite võitlusvaimu. Kommunistliku parti
püstitas loosungi: „Komissar peab olema esimene
pahlungimisel ja viimane taganemisel!“

Kommunistliku parti sõjaline poliitika
leidis metsikult vasturiskse anarkistide, parempoole
socialistide ja L. Caballero pooldajate poolt. Brillit
vahju tegi L. Caballero sõjaministrina, pooldades rahva-
miilita ülevõid pataljoni ja eitades üldise mobi-
lisaiooni kehtestamise vajadust. L. Caballero võõdas
oma hätte võimude sõjaliste operatsioonide juhtimise
ja püüdis igati takistada andekate komandöride-
kommunistide, nagu Dister, Modesto jt. osavõttu sõja-
liste operatsioonide juhtimisest.

Kommunistliku parti arvas iseseisvalt
oma riisiusel moodustama regulaararmee osaid.
Sõjaväe regulaararmee osaks oli keelatud ühis poliit,
mis oli loodud Madridis juba märni esimestel
päevadel.

„Fasistliku märni esimestel päevadel“,
itliku D. Kanuri mitingul Barcelonas 1937 o. Vabua-

nis, „kommunistliku partei, nagu võib antifašistlikud jõud, tormas lahingusse. Kuid kommunistliku partei, nähes selgelt ja täpselt tõelist asjade seisundit, erimehkest pävadest alates näitas regulaarse arme loomise vajadusele. Siis paistis see võimalusena. Kuid iga järgmine päev tõi kommunistliku partei õigust...“¹⁾

Niis pole oli Rahvaste võige paremaks rehvastatud eesmärges. Tä viidates võitlejad mitme-ruugste poliitiliste suundade ühinafod - kommunistid, sotsialistid, saba-riiklased ja partiidid. Nienda polgu regulaararmee hilitamise momendil (jook. 1937.a.) oli liikmete parteilise kuuluvus järgmine: 50% kommuniste, 25% sotsialiste, 15% saba-riiklasi, 10% partiidid.²⁾ Jäga huvitav on Nienda polgu sotsiaalne koostis: 50% tema võitlejatest olid talupojad, 40% - töölisid ja 10% - teenistujod. Nienda polgu pataljoniid võitlejad proaequ võigil rihhetel.

Kommunistide ja tuhanded sõdurite suvel, kes võitlejad riindel, oli regulaarne arme saenone L. laballero suhitud oht. 1936.a. jälgis andma dek-ruudi rahvamilita muutmisest regulaarses armees. See oli tähtis võit, mis saavutati kommunistliku partei juhtimisel.

1) Довоенное подполье, Период с 1936-1938, Москва, 1938, стр. 30

2) Там же, стр. 146-147

Suurepäraseks liikujeks kommunistliku partei ajaloos on tegevus Madridi kaitse organiseerimisel. Madridi kaitmine meenus antifašistlikule Rahvarinde jõudu de prooviks. Samal ajal näitas Madridi kaitmine ka hispaania kommunistliku partei jõudu. Madridis kommunistid, socialistid, anarhistid ja sabariidlast võitlejad koos: selles peitubki Madridi kaitse võidu saladus.

Mässajate esimene palatung Madridile algas 15. okt. ja kestis kuni 6. nov. 1936. a. Jaenlane lähenes Madridile nelja hästi varustatud kolonniga ümber Franco juhtimisel. Lähenedes Madridile, teatas Franco, et „viis kolonn“ on juba Madridis ja annab sealt lööke sabariidlastele. See „viis kolonn“ kujutas endast sabariigi sisemisi vaenlasi, mässajate ja interventide liitlasi ja agente, fašistlike spione, diverante. Et anda etteujutust nende fašistlike elementide suurusest, on üllaldate üri öelda, et ainult Madridis fašistliku mässu ell oli umbes 4 tuhat meeskõrte. 1) Peaaegu mässu algust osa jõudis üle mässajate väesademe, teine osa jäi oja Madridi.

Ägedate lahingute tulemusena õnnestus mässajatel vallutada Madridi linnad. Mässajad pommitasid mitmekult linna, hävitati tuhed kortalid, tapeti 11,5 tuh. tsiviilelanikke. Sõjaminister L. Caballero ja socialistliku partei liidrid

1) Boesob, v. p. 67

lugupid võimatus jätkata linna kaitses ja soovitanid taganeda. L. Caballero ja rinde peastaap lahkusid linnast. Mässajad olid oma võidus nii kindlad, et määrasid Madridi vallutamise täpse päeva - nimelt 7. november. 7-8. novembril saabus Madridi püü tegant ja hispaaniaast papu õnnitlustdelegatsiooni kindral Franco nimele.

Su, mis paistis kistid võimatusena, oli kommunistidele täiesti reaalne. Kommunistlik partei pöördus Madridi elanikkonna poole ülesütuga tõusta linna kaitses. 1-7. novembrini kommunistlik partei organiseeris üsiga Madridi rajoonides mitinguid ja demonstratsioone. Nendel päevadel tuhanded Madridi elanikud väljusid tänavatele, demonstreerides loosungil all „Madrid saab fašismi haavaks!“ oma ühe fašistide vastu ja valmisolekut kaitsa linna. Naised ütsusid Madridi kaitses üles oma mehi. D. Harumi sõnad: „Parem olla kangelahe lüks, kui angpüüri naise!“ said Madridi naiste loosungiks.¹⁾ Olukord oli niivõrd pingeline, et tänavatel ehitati barikaade. Elanikud ise kindlustasid oma maju, täites kommunistliku partei loosungit: „Iga kivi meenta Madridi kindlustuses!“ Kommunistlik partei esimesha nõudis Madridi ümber kindlustusliinide ehitamist. F. Diaz ja D. Harumi oma inilise uskujuga innustasid linna kaitsjaid.

1) Murruce, v. p. 70

2) Luodogansou, v. p. 57

Praga võin kommunistliku partei liikmed sündu-
rid rindel: Madridi kommunistliku organisatsiooni
25 tuhandest liikmest 21 tuhat võitlesid Madridi kait-
jate ridades.¹⁾

Kommunistliku partei enastalga tegevus
oli linna eduka kaitsmise peamiseks tingimuseks.
Teises tähtsaks faktoriks, millel oli suu tähtsus Madri-
di kaitsmisel, oli Nõukoogu Lääne materiaalne abi
ja uugu maailma antifašistlike jõudude solidaarsus.
6. nov. 1936. a. oli võige raske päev linna kaitsmi-
sel, kuid Madrid saabus päästid lennukid, mis olid
ostetud Nõukoogu Lääst ja saabusid Cartagena
2. novembril.²⁾ Mehhaanikud töötasid 4 päeva ilma
vahetpideta ja nü moodustati hävitajate eskadill,
mis põastis Madridi. Fašistlikud lennukid ei või-
nud enam vabalt linna kohal lennata. Need olid
esimesed lennukid, mis Nõukoogu Lääst müis His-
paaniale peale rnda, kui Nõukoogu Lääst esindaja
teatas mittevahelinegamise komitees, et Nõukoogu
Lääst valitus ei ole end kokkuleppega kokku
võtnud, kui teine kokkuleppest osavõttad.

Suurt tähtsust Madridi kaitsmisel eten-
dasid internatsionaalsed brigadid, kes võitlesid
raskest rindelõikundel, näidates end distiplinieritud
ja organiseeritud võitlejatena. Vaenlane peatati
Madridi lähikõl.

1) Rapana, lk. 150

2) Luuogeneraal, lk. 76

Kommunistlik partei ei tegeleud ainult sõjaliste ühis-
musega, vaid pööras ka suurt tähelepanu sotsialistlike
ühiskonnadele. Ühine nendest oli agrar-
ühisus. Ühise saavutamise tähtsaks tingimuseks oli
just agrarühisuse õige lahendamise. Agrarreformi
läbiviimiseks olid töölised ja talupoegade liidu
kindlustamine.

Agrarreform läbi viidi kommunistliku
partei otsuse juhtimisel: põllumajanduse ministriks
oli kommunistliku partei keskkomitee liige N. Krive.
7. okt. 1936. a. avaldati „Dennet maa konfiskeeri-
miseks vabariigi saenlastelt.“¹⁾ Selle dekreediga kõi-
hidelt isikutelt, kes otsust võid hõudust võtsid ora
mässust vabariigi vastu, konfiskeeriti nende maa-
omand saadamat maa suurele ja rindubuntidele.
Konfiskeerimisele kuuluvad ka ehitused, loomad ja
inventar. Talupoegadest ja sulastest moodustati
komisjonid, kes viisid ellu maa konfiskeerimise
dekreedi. Konfiskeeritud maa anti igaveseks kasuta-
miseks põllutöölised ja talupoegadele. Erilgi pidid
maad saama need talupojad, kes võitlevad rahvaar-
me ridades. Linnade puhul viidi läbi maa kasu-
tamise õiguse üle ka lähedaste sugulastele. Dekreedi
järgi maa kasutamine võis toimuda kas indi-
viduaalselt või kollektiivselt, sulest ja talupoegade
vaba valimise järgi. Lühikesel aja jooksul kuni

1) Боннов, стр. 80

1937.a. usupaigani oli antud talupoegadele vabariik-
liku riigipangas (ilma Katalooniata) 4 milj. ha maad.¹⁾

Teiselt talupoegadele maa jaotamise vor-
miks oli rendimaksude muutmise. Nastavalt põllu-
majanduse ministeriumi soovidele maa, mis oli
renditud mõisnikelt, kes olid rüatud mässu, läks
üle riikliku omandusse. Seati riiki maamaks, mida
maavaldajad maksid riigile. Kõik muud maaga
sees olvad maksud tühistati.

Rahvarinde valitsus ei andnud talupo-
egadele mitte ainult maad, vaid abistas talupoegi
nii rahaliselt ja materiaalselt. Uuebruarist kuni septembri-
ni 1936.a. anti talupoegadele krediiti üle 67 milj.
peseta.²⁾ Alates märst algusest kuni 1937.a. aprillini
rai talurahvas 5 milj. kg mitmesuguseid viljakultuure:
riisu, kartuleid jne.³⁾ Vabariikliku valitsuse tähe-
lepanelikkusest annab see tunnistust järgmise
fakti: Valencia provintsi kohalik kartulisort oli
muetunud väga halvaks ja andis madalaid saaki.
Talupojad teatasid oma hädast põllumajanduse
ministeriumile. Uuise saatamata rakordelt varu-
olekuvale (see oli 1936.a. det.) saatis viivitamatult
Inglismaale spetsialiste varajaste kartulisortide
orkmises.⁴⁾ Saatamata blokaadile toimetati kartulid
õigeaegselt kohale ja jagati talupoegadele.

1) Мангобер, стр. 86

2) Бошко, стр. 86

3) Мангобер, стр. 87

4) Бошко, стр. 92

Kommunistliku partei initsiatiivil asetati seni harimata ja kõlbmatu maa tavitusele võtmisele. Laiendati ka külvipinda, peamiselt tehniliste kultuuride oras. Võrreldes eelmise aastaga suurenes 1937. a. külvipind Andaluurias 25% võrra.¹⁾ Kommunistid olid ka põllumajanduses tööbrigaadide initsiaatoritel.

Näide arv konfiskeeritud maadest jäi valitsuse käsutusse. Neid kasisid põllutöölised, keda nävati töökorraldusmetsipaliteetide juures. Põllutöölise olekord aga paranes tunduvalt: nende töötaru suurenes 3-5 korda. Osa konfiskeeritud maadest kehtiti kollektiivselt. See kollektiivne kasutamine toimus peamiselt maa lõunarajoonides — Andaluurias, His. Kastülias, sest kollektiivsed majandid tekkisid suuremõisade baasil, kus olid suured maamannivid, põllumajanduskooned korraline ümbertöötlemine ja põllutöölise kollektiivid, kus selles mõisas varem olid töötanud palgatöölised.

Kõrimum majandi vormist otsustasid talupojad ise. Kommunistliku partei õiget agraripoliitikat moonutasid anarkistid, kes uske peale fašistliku märku puhkemist hakkasid läbi võtma „kollektiviseerimist“, enamikul juhtudel vastu talupoegade tahtmist. „Kollektiviseerimist“ süüdistasid anarkistid läbi mitte ainult mõnikohalt konfiskeeritud maadel, vaid ka rajoonides, kus oli valdas talupoegade

1) Moosob, 2 p. 99

väikemaomand. Anarhistlikud „kollektivisaatorid“
lähevad isegi nii naugeli, et ühiskondlastad võgu
talupoegade varanduse, sageli ka kodulinnud. Töö-
tase muudeti ühesuguseks. Valitus pööras sellele
väärade poliitilise tähelepanu: mõisamaade kollek-
tiivise kasutamise vormid olid ära määratud valituse
8. juuni 1937. a. dekreedis.¹⁾

Talupoegade huvidele vastav agraripoli-
tika kindlustas talupoegade ja töölise liitu. Kom-
munistliku partei mõju talurahva hulgas kasvas.
1937. a. märtsis kuulus kommunistlikusse partisse juba
62 250 põllutöölise ja 76 700 talupoega.²⁾ Kui märtsi
alguks nõjaväe koosseisu kuulusid peamiselt linna töö-
lised, siis idaspidi suurenes talupoegade massi juun-
devool osmisesse.

Ka töötuse vüdi läbi suuri revolutsioo-
nilisi ümberkoraldusi. Rahvarinde valitus andis kom-
munistlikule partile suured väija rea tähtaide koraldusi.
25. juulil 1936. a. oli loodud Ajutine Nõukoguanise
Komitee töötuse väimuruse.³⁾ Valituse dekreet 2. aug.
1936. a. kehtes kõiki ettevõtjaid, kes olid lahunud
oma ettevõtetest, sinna tagasi pöörduma 48 tunni jook-
sul, vastasel korral lähevad need ettevõtted valituse
juhtimisele.

1937. a. 23. veebruaril dekreediga loodi igas
ettevõttes ettevõtte nõukoogu, mis koosnes töölisest ja

1) Манголкин, стр. 87

2) Бодунов, стр. 74

3) Рапина, стр. 166

ja valitsuse erindajast ning juhtis tehase tööd.

Nend ühaldused andsid võimaluse luua enamlastilise sõjatööstuse ja varustada rünnet ja taga-
lat vajalike produktidega. Samal ajal ühi kommuni-
nistliku partei võitles võimsa tsentraliseeritud sõjatöös-
tuse loomisest, võitles socialistide ja anarho-sündi-
kalistide juhatus igati suure imberhonalduste vastu.
L. Caballero ja anarho-sündikalistlik liikud olid arva-
mused, et tööstust peavad juhtima ja kontrollima
ainult ametiühingud. Anarhistid "socialistlikud"
Kataloonias usgu tööstuse, ka väiketööstuse. Barce-
lonas ja teistes linnades "ühiskondlustati" sõõklad,
uskimud, juuresiaarid jne. Selline poliitika tähis-
tas rakordult tõhtrati abinõude elluviimist tööstuse
alal.

1937.a. lõpul kehtitati kommunistlike partei
nõudmisel väliskaubanduse monopol, kõik suured
pankoad nationaliseeriti.¹⁾

Sõja raskete päevade võitid töötavad
massid kätte ka üa sigavalt demokraatlikke,
socialistide imberhonalduste. Brimeses järgeminas puu-
dutarid need imberhonalduused töölinnades andlust.
Anti välis raudused tööhaitse nissenadmisest, 8-tun-
nilise tööpäeva kehtestamisest jne. Suur tähtsus oli
valitsuse 1937.a. 5. veebruaril dekreedil naiste
ühioigusest.²⁾

1) Пруцкий, стр. 18

2) Рапена, стр. 167

Suun tähtsus oli ka ümberkorraldustel rahvahariduse ja kultuuri alal. Kommunistlik partei, kelle käes oli pikemat aega ka haridusministri portfelli, seadis palju horda laiaide rahvamaaside kultuurilise taseme tõstmisel. Kommunistlik partei suunas oma peatähelepanu kirjaooskamatuks liivideerimisele. Organiseeriti rida spetsiaalseid kursusi kirjaooskamatuks kaotamiseks. Ameerika professor Norman Birnie kirjutas selle kohta: "Kirjaooskamatud töölistel ja talupojadel saavad nüüd võimaluse õppida lugema ja kirjutama isegi kirmuse ja teine tüüpiline hävivõtte. Õpetajad, viitpüüajad, tulevad hävivõtte ja õpetavad oma vendi. Ministri bränderi juhtimisel koostati illustreeritud raamat, mis võimaldab kirjaooskamatud õppida kirjutama umbes 20 päeva jooksul. Selle täiskasvanute aabitsa lõppu oli kinnitatud postkaart ministri aadressiga. Selle tõendusena, et sõder on õppinud kirjutama, ta täidab postkaardi ja saadab selle haridusministeri."¹⁾ 1936. aastal saabusid ministeriumi sajad ja sajad sellised postkaardid. Ainult 3 kuu (aug- okt. 1937. a.) jooksul õppis elukäimidel kirjutama umbes 20 tuhat töolist ja talupoega.

7. sept. 1936. a. avaldas Rahvarinde valitsus dekreedid võrgemate õppeantustite loomisest töötajate jaoks.²⁾ Organiseeriti u. töölisinstitutsioonid, kus töolistel oli võimalik omandada võrgem haridus.

1) Boonst, v. p. 83

2) rapus, v. p. 168

1938. a. oli nende institutside jaoks valdatud 15 milj. pesetat. Vabariigi 70 institutis ja tehnikumis õppis umbes 25 tuh. üliõpilast.

Tundusvalt suurenes ka koolide võrk.

Ainult 1937. a. avati vabariigi territooriumil 7760 uut kooli.¹⁾

Rahvusvõimetus leidis samuti demokraatliku lahenduse. Hispaania rahvuslikud rajoonid Kataloonia ja Baskia (Galicia oli mässajate valduses) kasutasid laialdasi autonoomseid õigusi. Kataloonia autonoomne valitsus võitles mässajate ja interventide vastu, kuid Kataloonia valitsuse koosseisus oli ka palju mässajate poolehoidjaid, mille hulgas valitsesid kapitulantliikmed meelolud. Baskia sai autonoomsed õigused 1936. a. okt. Moodustatud valitsus oli tihedalt sidemis Inglise tööstus- ja finantsringkondadega, seepärast jäeti Baskias ellu vümato rida revolutsioonilisi ümbekoraldusi, mis suurel määral soodustas mässajatel põhjassa vallutamist 1937. a. suvel. Suur viga oli kahtlematult see, et Marokole ei antud mingit autonoomiat. Franco kolonialvägede paljude sõdurite hulgas valitsesid Franco-vastased meelolud. Autonoomia väljakeelutamine oleks vabariigi poolele toonud paljud riffe.

Kogu sõja säält pidas kommunistlik partei kannamatut sõitlust politariaadi ühtsuse, kom-

1) Bousois, v. p. 88

kommunistliku ja sotsialistliku partei ühinemise eest. Sellel oli rahandrihelt suur tähtsus Rahvarinde tugevdamisel. Kommunistliku partei keskkomitee märtsiplaanis 1937.a. märgutas veelkord alles võitluse vajadust proletariaadi poliitilise ühtsuse eest.

Kommunistliku partei ühtsuse poliitika leidis palavat toetust tööliste keskel.

Kommunistliku partei initsiatiivil ja tööliste aktiivsel toetusel hakkasid usgu maal tekkima nn. sidekomiteed. Aprillis 1937.a. organiseeriti kommunistliku ja sotsialistliku partei sidekomiteed Madridis ja Alicante's.¹⁾ Samasugune uuhuulpe sotsialistliku ja kommunistliku partei vahel leidis aset 15. aprillil Valencia provintsis. Komiteed tekkisid paljudes vabrikutes ja tehastes, vildades ja linnades. See tähendas suurt sammu edasi kommunistliku ja sotsialistliku partei ühendamisel. Sotsialistliku partei juhatus oli suhitud vastu võtma kommunistliku partei ettepaneku mõlemate parteide vahelise keskkomitee loomise kohta. Selline komitee loodi 23. aprillil 1937.a.

Nendel kommunistliku partei edusammudel ühtsuse seisimises oli mõnede suur tähtsus Rahvarinde windustamisel ja faarimi puustamiseks.

Revolutsioonilind ümberkoraldused, mis olid käbi viidud kommunistliku partei initsiatiivil, muutrid põhjalikult maa poliitilist ja majanduslikku

1) rapua, v. p. 159

ilmet. Need ümberrõualdused ületavad kodanlik-
demokraatliku revolutsiooni raamid ja viivad suun-
kapitalistide võime hävitamisele. Hispaania töölisklass
oli selle revolutsiooni hegemooniks, kuid oma ridade
lõhenetuse tõttu ei oleks ta võimeline oma hästi
koondama loogu poliitilist võimu. Valituses ja riigi-
aparaadis mängivad siiski suurt osa veel kodan-
liku isindajad, kes astuvad selja kodanlik-demokraat-
liku revolutsiooni süvendamise vastu. Sellel seisusel
Hispaania vabanegi liüasaamine seismine põhjus.

V pt.

Hispaania rahva relvastatud võitlus mässajate ja interventide vastu.

18. juulil 1936. a. alanud Hispaania rahva sõda mässajate ja interventide vastu ulgus vahelduva eduga, läbides mitu etappi. Sügisel 1936. a. sõda astus mässajate purustamisega Madridi lähistel uude faasi. Sõjaline jahtuskäik, milliseha mässulised kindralid olid ettegytunud interventiooni, muutus Hispaania rahva kanglasliku vastupanu tulemusel pikaks ja raskeks sõjaks. Lõhkingud Madridi all näitasid selgelt, et Hispaania rahvas on otsustanud kaitsva revolutsiooni raavutus, rahvusliku sõltumatust ja vabadust, mida ei ole võimalik saada ilma rahva ja Itaalia otsustava osalesegamiseta. See asjaolu sundis Itaaliat ja Sakamaad järgest suurendama oma sõjalist abi.

Peale Madridi vallutamise esimese katre ebaõnnestumist täiendasid mässajad oma armeed mobilisatsiooni läbivõimisega vallutatud territooriumil ja alustasid 1937. a. jaan. algul uut pealiturgi pea- linnale. Mässajate usmängis oli läbi munda rinne

Majadahonda rajoonis, lõigata Madrid ära Guadana-
ma mägedest ja tungida loodest pealinna.¹⁾ Peale-
tung algas 3. jaanuaril. Kuid saatamata oma üle-
vaalukatse jõududele, ei õnnestunud mässajatel läbi-
munda sabarüülaste kaitset. Näddala pärast peale-
tung katkes.

Võitudes Madridi vallutamise võimatuse
kirjutas hitlerliku Sakamaa esindaja Franco valituse
juures Hitlerile, et Madridi vallutamises ja mässajate
jõude kindlustamises on veel vaja 80 tuhat Saksa
sõdurit, samuti on vajalik, et sõjaliste operatsioonide
juhtimise oleks täielikult koondatud Saksa ja Itaalia
staapide kätte.²⁾ Peale selle teati kättesaamist Hitler
seatis Göringi Rooma läbirääkimisteks Hispaania vii-
muse. Peale Göringi arasõitu Roomast algas uus
järgkordne Itaalia väeosaade saatmine Hispaaniasse.

Uhe uus pärast alustasid mässajad uut
pealungi Madridile.³⁾ Seejärel mässajad ja inter-
vendid otsustasid anda linna löögi lõunast. Peale-
tungi operatsioonid algasid 6. veebruaril, kuid alles
11. veebruaril õnnestus mässajatel kindlustada Farana
jõe idakaldal. Koondasid sinna uusi jõude, alus-
tasid mässajad 13. veebruaril uut pealungi Madri-
dile. Mässajate jõud ületasid kolmekordselt saba-
rüügi kaitjate jõud, kuid ka see vaenlane katse
vallutada pealinna ebaõnnestus. 15. päevase lahingu

1) Rapuna, s.p. 172

2) Esodoqumob, s.p. 74

3) Rapuna, s.p. 172

tulimuseks. vastasid määrajad 20 tuhat sõdurit tapetuti ja haavatutena.

Lahing Jarama jõel oli saboniliku Hispaania suureks võiduks. Määrajad otsustasid nüüd alustada pealtnägi pealinnale Itaalia ekspeditsioonivõruse abiga. Suhteliselt väikesel rindelõigul oli kontrentreeritud 10 tuhat hästi varustatud sõdurit ja ohvitseri, 222 raskehüvilist nakurit, 108 tanki, 32 soomusautot, 60 lennukit ja üle 1600 meelipildu ja automaadi.¹⁾ Itaalia interwendid lootsid mõne päevaga paraliserida Madridi ühenduse Valencia'ga ja siis vallutada pealinna.

Kommunistlik partei pööras jällegi rahva poole ilusutega tõusta Madridi kaitses. Madridi lähistele fašistide vastu võitlevad sõjaväeosad peamiselt kommunistide juhtimisel, samuti XI ja XII internatsionaalne brigad. Lahingud algasid 8. märtsil Guadalajara all, 13. märtsil järgesid Itaalia diivisid oma positsioonidelt. Itaallaste purustamine Guadalajara all oli Hispaania vabariigi hülgasaks võiduks nii sõjalises kui ka poliitilises mõttes. See ei olnud mitte ainult Rahvaarmee kannava võimsuse resultaat, vaid ka ta võitlejate kõrge moraalse võitlemusvaimu näitaja. Peale kaotust Guadalajara all määrajad ja interwendid pidid ajutiselt loobuma aktiivsest lahingutegevusest ja üle minema

1) vt. raport, ei p. 173

vabariikliku kirjaania näjablowaadi organisatsioonidele.

Ka põhjas toimusid ägedad lahingud.

Juba 1936 a. sept. toimus Astuuria kavalite kangelaski
realitug Oviedo'le; realitug jätkus ka oktoobris.

Kavalid tungisid sisse juba linna tänavatele. Mäsa-
jaid põstis ainult appintanud Maroso väeosad. Va-
bariiklike vägede realitug Oviedo'le kugendas mõnhi-
gal määral Madridi olukorda, kuna mäsajad olid
surnitud ora oma jõude Madridi alt paiskoma põh-
jarindele, millele nad andsid suure tähtsuse.

Vabariigi väed põhjas nõrgestatud pidevalt
vaenlase jõude: det. 1936. a. vabariigi väed alustanud
realitugi Vitoria'le, jaan. 1937. a. - Burgos'le ja Leon'ile,
vebruaris toimusid suured lahingud Oviedo ümbruses.
1937. a. vebruaris vabariigi poolt põhjas võitles 140
pataljoni, kelle käsutuses oli tuhanded meelikildujaid,
244 nakut ja 30 lennukit. Kommunistliku partei ora
ja mõju Põhjarindel kasvav ja tugevnes.

1937. a. kevadel mäsajad ja interwendid
püüdnud Põhjarinnet liivideerida. Vabariigi vägede
purustamine põhjas olen sabastanud mäsajate suured
sõjaline jõud ja andnud nende väetesse tähtsad
toostenajooned Astuuria ja Biskaija.

Esimese löögi otustanud mäsajad ja in-
terwendid anda Biskaija'le. Sellel umärgil paisati
sinna Maroko ja Itaalia väeosad ja terve arme-
korpuse „Navano.“¹⁾ Mäsajate arv ühtas 60 tuhat

1) rapua, üp. 174 u. edaq.

Kommunistlike partei initsiatiiv: Köik see tingisid Malaga (1937.a. veebr.) ja hiljem tuue Baschia vastuse. Baschia vallutamist soodustas Baschia nationalistide tegevus. Seal ei moodustatud regulaarset armeed, ei viidud läbi agraarreformi ja muid demokraatlike ümbekondlusi. L. Caballero ei ootanud basvidele mingit abi, õigustades oma tegevust Baschia autonoomse valitsuse olemasoluga.

Mga päevaga kasvav Itaalia interventsioon. Inglan, Prantsuse ja USA valitsused ringkonnad jätkasid oma mittevahelengamine-politikat, mis jättis Hispaania vabariigi ilma ta enesekaitse vahenditest. Kodanlike vabariiklaste ja sotsialistide hulgas leidsid üha enam poolehoidu wafitulatsiooni ja kompromissi ideed. Rahvarinde parempoolne tüüb, esotas vabariigi presidendi M. Azana'ga leidis olukorra olevat täiesti katastroofilise.

Kommunistlike partei nõudis kõigi jõudude mobiliseerimist ja kõigi võitlust segasate sirmiste takistuste hävitamist. Ta püstitas nõude L. Caballero valitsuse arendamisest uue valitsusga, kes oleks võimeline läbi viima wolutsiionilist politikat. Töölised ja sõdurid kindel toetand uude kommunistlike partei nõuet.

L. Caballero valitsuse jõuetust näitas seltsord 2. mail 1937.a. Barcelonas puhkenud mäss, mille esmärgiks oli Kataloonia ühendamise natsijätide. Tänes Kataloonia laiaade rahvamasside aktiivse tegevuse

Õnnestus mäss viirusti uuidele. Mäss Kataloonias ol-
d. Caballero valitsuse poliitika loogiline tulemus.

17. mail 1937. a. moodustati Rahvaste II ja-
litus. Valitsuse juhiks sai socialist J. Negrin. Uus valitsus
jätkas aga endist poliitikat. Kõikide sõjaliste operatsioonide
juhtimise ühondati parempoolse socialisti M. Prieto kätte, kes
edutas komandöridele retureid ja andetuid inimesi
ning uudis armee puhastamisest sabariigile vaenulikest
elementidest. 1) Sõjaministri M. Prieto tegevus soodustas olu-
suna halvenemist Põhja-Indel. 20. juunil õnnestus mäss-
jatel vallutada Bilbao. 2) Mässajad ja intervendid pla-
nitsesid nüüd Santanderi ja terve Astuuria vallutamist.
Vaenlase plaanide nurjajamisel ülemärgil alustas sabo-
riilik armee Kesk-Indel sastevalitungi. 5. juuli ööl algas
sabariilik armee valitungs Brunete linnale, mis sabari-
tati juba esimesel päeval. Põhja-Inde sai mõningal
määral hinge tõmmata, kus aga algasid lahingud
Põhja-Indel uuesti. Mässajate olukord oli siin endiselt
soodus: nad täidieult valitsend õhes, kuna sabariikartel-
i olud praegu üldse kurnuheid. Peamist ora San-
tanderi langemisel tendas aga retmine, mille üst
vastutus langeb täidieult sõjaministri Prietole. M. Prieto
annas Põhja-Inde andekad väejuhik- kommunistid, noogu
galan jt. oma poolsoidjate ja retmitega. Retmise
tulomusel langus Santander 26. augustil mässajate
kätte. 3)

1) õp. 122
2) õp. 178
3) õp. 180

Olukorra ürgendamiseks Põhjarindel alustas sabariinlike arme uut pealetungi Aragoni rindel. Pealetung algas 22. aug. Zaragoza suunas. 30. aug. piirid sabariigi väed rüüstas Belchite linna, mille garnisoni arv ületas 2 tuhat sõdurit ja ohvitseri. Belchite oli mässajate tähtis strateegiline punkt Aragoni rindel ja omas häid kindlustusi, kuid 3. septembril Belchite saabutati.

Lähinud Aragoni rindel kestis kuni septembri keskpaigani. Ehkki mil ei olnud sellist tähtsust kui lähinudel Brunete pärast, olid nad siiski teatud abi Põhjarindele.

Prah Santanderi vallutamist alustasid mässajad septembri algul pealetungi Astuurias. Olukord Astuurias oli äärmiselt raske: ei jätunud rüüst, medikamente ja toiduprodukte. Jaenlase sõjalased blokeerisid Astuuria kaldaid. Naatamata raskele olukorrale Astuuria ei alistunud. Alles 20. oktoobril vallutasid mässajad ja intressid sabariinlaste viimase tugipunkti Astuurias — Gijón'i linna.

Sabariinlike Hispaania olukord halvnes järgest. Itaalia-Saana interventsioon Hispaanias võttis ilmselgeks mõttmed. Saana ja Itaalia laavad blokeerisid sabariigi rannaruumid ja uputasid Hispaania sabariigi laadu. Kõrvaltungide osalises lahendis ka Inglismaa, Prantsusmaa, Rootsi ja Saksamaa laavad.

Kuna need kõrvaltungid rüüstasid suuremäärilise hulgaga, siis Inglismaa ja Prantsusmaa iteraanidele

kuutsiti kokku 10. sept. 1937. a. Šveitsis Nion'i linnas rahvusvaheline konverents. ¹⁾ Konverentsil olid esindatud Nõukoogu liit, Prantsusmaa, Inglismaa, Rumeenia, Bulgaaria, Kreeka, Jugoslaavia, Türgi ja Egiptus, kuid Hispaania vabariiki ei lastud konverentsist osa võtta. Saksa ja Itaalia mehed olid võtnud konverentsist. Konverentsi poolt vastuvõetud otsused puudutavad ees otseselt Hispaania kum. Nioni konverentsi võttis vastu resolutsiooni, mis nõustas võima konverentsist osavõtjaid riiki võtma tavikesele otustavaid abinõusid võitlusel pinnatide tegemise vastu Vahemeres. Valitsused jagasid omavahel salve Vahemere ühikute toonide üle. Nõukoogu liidu delegatsioon nõudis konverentsil, et kaitse alla kuuluvad ka Hispaania vabariigi kaubalaevad, kuid konverentsi mehed nõudsid itpaneemist vastu võtmast, motiveerides äärmisest sellega, et Hispaania kaubalaevade kaitse tähendaks vahelõngamist Hispaania konfliktis. See tähendas, et Itaalia ja Saksa sõjalavastiku võis rahulinnult jätuda Hispaania vabariigi laevade uputamist.

Itaalia ja Saksa olid kinnitatud ühise sõja lõpetamisest Hispaania, et saada vabariiki oma edaspidise agressiooni plaanide täideviimiseks. Saksa ja Itaalia peataapides töötati välja ühise ja -lind plaanid, mis pidid ühise lõpu viima sõja Hispaania. Kogu 1937. o. lõpul ja terve 1938. o. kestid

¹⁾ Meikoni rahvusvaheline, lk. 585

verind lahinguid saksarühme armee ja mässajate ning
intendantide vahel.

Saksad liia põhjal, tuli saksarühmel topani
tõrjuda saksade ägedaid pealtnõu Aragóni rindel, kus
mässajad ja intendantid püüdnud jõuda Juhemeri ja
vallutada Katalooniat. Mässajad alustasid uue peal-
tõu: et valmistamist Madridile, kontinentaalsete Madridi
rindeli uue jõude. Saksarühmi saksade otsustas alustada
pealtnõu: Teruel'i rindel, kus Teruel'i rinde tungi
riigivale saksarühmi territooriumisse, alandades Valencia't.
Edu Terueli rindel olis võimaldanud mässajatel välja
jõuda Juhemeri. Teruel'i linn oli saksade uige
tähtsaim strateegiline punkt. 15. det. 1937. a. alustasid
saksarühmi väed pealtnõu: Teruel püüdi ümber. 21. det-
sembril langen linn saksarühmade kätte, et pärast
olekorda, olid mässajad sunnitud paikama Madridi
ja kiirelt isegi suuri jõude Teruel'i alla. Mõne
päeva jooksul sunniti sinna üle 100 tuhande sõduri,
300 kummit ja suu au tanne. Vaatamata suurtele
kaotustele — üle 15 tuh. inimese oli tapetud ja haavatuid —
ei õnnestunud mässajatel Terueli vallutada. Alles
22. veebruaril 1938. a. peal vahel kuud kestnud veri-
süd lahinguid õnnestus mässajatel vallutada Teruel.
Suurt osa Teruel'i langemises etendas ka J. Prieto
retulise liges, kes ei varustanud saksarühme armee
reservide ja relvadega.

1) rapara, s.p. 184 n. uug.

Kaks nädalat hiljem, peale lahingu lõppemist Teruel'is all alustasid mässajad pealtnungi Aragoni rindel, piides tungida Vahemerele ja jagada nii sabaarüüliku Hispaania territoorium kahte ossa. Aragoni rindele kuulus Franco peale suure hulga maavägede usgu oma lennukäe — umbes 750 lennukit.

Mässajate hästi relvastatud vägedele seis vastu halvasti relvastatud sabaarüüliku arme. Need olid peamiselt divisid, mis olid võidelnud juba kaks kuud Teruel'is rindel, sinna olid ka internatsionaalsed brigaadid. Teise uue kerti Aragoni rindel ägedad lahingud. Lahingud muutuvad sageli lähivõitlusteks.

Jaenland alustasid ka Leida suunas pealtnungi. Suured lahingud toimusid selle sektoris märtsi lõpul ja aprilli esimestel päevadel. Võitlus toimus iga meetri maa pärast. 5. aprillil õnnestus mässajatel vallutada Leida linn.

Ägedad lahingud jätkuvad ka Vahemere suunas. 15. aprillil langis mässajate kätte rannemeri linn Níjaroz. Ainult vihas 30-km. laiune riba jooks sabaarüüliku territooriumi kahte ossa: põhja osa, mille kuuluvad neli Kataloonia provintsi ja lõuna-osa, mille kuuluvad Madridi, Valencia, Alicante, Murcia, Albacete ja teine provintsid.

Sabaarüüliku territooriumi jagunemine kahte ossa halvendas tunduvalt sabaarüüliku olukorda nii sõjalises kui ka poliitilises mõttes. Kapitulantliinid meelehid,

nis olid levunud sotsialistide ja anarho-sündkalistide
liidrite hulgas, tugened tunduvalt. Kapitulantlike
meelolud soodustas veel Hispaania vabariigi rahvus-
vahelise olukorra halvenemine. 16. aprillil 1938. a. viigutati
alla Roomas Inglis-Itaalia nõuvelpele, millega Itaalia
võis jätkata oma intersentriooni Hispaanias, tingimused
uue vahemeres säilib status-quo! 13. juunil 1938. a.
suliti teatavasti Prantsuse valitsuse nõualdusel Prantsus-
Hispaania piir. Itaalia ja USA laevad haarasid igi
laeva, mis ründes vabariikliku Hispaania sadamates.

Kui 1938. a. märtsis algasid Barcelona ja
Valencia meelikud pommitamised, mis kapitulantlikud
demendid Rahvaste parempoolsest tüvast püstitarid
avalikult viisid fašistidega rahu sõlmimisest. Vasak-
poolne vabariiklikud parteid nõudsid samuti uue
valitsuse moodustamist, millele ei kuulunud töölisparteid.
Valitsus arvas, et see hävitada võin revolutsiooni
saavutamise ja vna läbi selline politika, mis vastas
Inglismaa, Prantsusmaa ja USA monopolistide nõudele,
mis ne suurendas Inglis, Prantsus ja USA valitsuse
sümpaatiat vabariikliku Hispaaniale. Kompromissi me-
elolud olid laialt levunud ka riigiparadiis, amet-
like ja intelligentsi hulgas. Kuid rahvamaad, keda
juhtis kommunistlik partei, olid täis otsustavust jätk-
kata vastupanu. Võitlusel kapitulantidega organiseeris
kommunistlik partei laiu rahvamaad. Selle vedas

näitel oli võimas 200-tuhandeline meelevaldajate
lühk, kes 16. märtil 1938. a. demonstreerisid Barcelonas
oma tahet võidelda.¹⁾ Demonstratsioon ajas nurga mõni-
gate valitsusringkondade püüde alustada läbiöökimisi
Franco'ga.

Kommunistlike partei nõudel ja rahvameeste toe-
kund aruandeti 1938. a. aprillis kapitulatsiooni pooldaja
rõfaministri M. Prieto ja Negriniiga, kes pooldas vastupanu
jätkumist.

Siilgavaks näitel rahvameeste taktust jätkata
võitlust on märtil ja aprillis toimunud kompania
sajatuhandeline sabatlike arme loomine. Mõne päeva
jooksul avaldas soovi armesse astumises üle 20 tuhande
sabatlike. Kõ rahvameeste tagales näitavad oma
tahet võidelda võiduka lõpuni. Töölind töötavad ennat-
salgavalt, täitli norme 300-500%. Tuhanded töölind,
kes ei osanud rebi kasutada, viisid peaki tööpäeva läbi
rõjalist itevalmistest. Alustati linnade ümber kindlus-
teslinide ehitamist. Nabrihetes aruandati naind rindele
suundunud mehi. Naind suunduvad rebase tootmist:
süi kavas kärgkannatide arv 1,2 miljonilt 1937. a. 3
miljonile 1938. a.⁴⁾ Kommunistid astuvad ohustavalt välja
vabariiklaste ja sotsialistide vastu, kes püüdnud rahvast
venda rebase mahaparemise vajaduses ja kasuliker
raku põlmimises Inglismaa ja Prantsusmaa vahendusel.
Kommunistlike partei selgitas rahvale, et ainult või-

1) rapera, s.p. 188

4) ibid, s.p. 179

deldes faismi vastu võib võita ja säilitada revolutsiooni saavutusi. Kommunistlik partei võitle rahvusliku ühtsuse ja kõigi antifaiistlike jõudude ühendamise eest võitluses faismi vastu. Ainult lai ja monoliitne kõigi Hispaania demokraatlike jõudude rahvuslik rinde oleks võinud olla sellisest efektisest vahendist, mis oleks taganud võidu faistlike ja reaktsiooniliste jõudude üle.

Uue võimaku loogika kapitulatsioon: ja kompromissi plaanidele oli kommunistlike partei initsiatiivile ja vahetult juhtimisel teostatud sabariinlike armee pealting bbro järel. Selle pealtingi usmängis oli paraliisida mässajate ja interventide tugevust Valencia rajoonis. Mässajad püüdnud haarata oma salduse loogu Vahemere-äärse rannikuala Castellon'ist kuni Alicante'ni. Vaenlased alustanud selle rajoonis pealtinge juba 1938. a. juuni esimestel päevadel. ¹⁾ Suured lahingud toimunud Valencia pärast. Valencia oli tõsiselt haadashus. Lühese waitmise usmängil alustasid sabariinlikud väed 25. juulil pealtingi bbro järel. Sabariinlike armee pealting oli mässajate ja interventidele täiesti ootamatu. Mõne päeva jooksul sabastandid sabariinlased ja linn ja ümbrustandid oma positsiooni bbro paremal kaldal. Mässajad olid sunnitud vaatama pealtingi Valencia'le ja parkama bbro rajooni särgid desantist. Ihtaegselt bbro operatsiooniga alustasid sabariinlased ka operatsiooni

1) Rapana, s. p. 192

Estremadura's ja Sevanti rindel.¹⁾ Kõik need operatsioonid millitavad Franco jõude.

Augusti algul alustasid nassajod ja inter-
sendid vastupealüangi, püüdes tagasi vallutada kaotatud
positsioone. Lahingud bbro jõel olid kõige viisemad
kõrge sõja vältel. Sabariinlased võitlesid unstralgasalt,
sageli kivist roodust järeljäänud paar inimest löid
tagasi iluvalduse vaenlase ägedad rünnakud, tagane-
mata sammugi.

Lahingud bbro jõel kestid peaaegu neli
kuud. 15. nov. oli sunnitud sabariinlik armee taganema
jõe vasemale kaldale.²⁾ Lahingud bbro jõel olid suure
tähtsusega: nad takistasid vaenlase laiendada viilu,
mis jagas sabariigi territooriumi kahte ossa ja hävita-
sid suurel hulgal vaenlase laajõude ja tehnikat. Bbro
jõel nad vastasid 80 tuhat inimesti sunniti ja haa-
vatutena, 200 lennukit ja palju muud relvastust. La-
hingud demonstreerisid veelkord sabariinliku armee
võitlusvalmidust ja ka uumandõide uanavat müster-
likkust.

1938. a. septembris sõlmiti nn. Müncheni uolmer-
lepe, millega anti Saksaale Tichhorlovakkia. Teade
Müncheni uolmerlepe sõlmimisest avaldas laostavat
mõju Hispaania võitlejate võitlusvaimule, kuna see
näitas veelkord, et uodanlik-demokraatlikud riigid

1) A. Ljupčakov, katadokhosa opepaia (1938-1939 u). Boikka-uioju-
rekuu uupna; №2 1940, stp. 75

2) rapua, stp. 194

on valmis igati suurima staalis ja rauha faismi.

23. okt. 1938. o. alustasid mässajad ja inter-
vendid pealtungi Katalooniale. Kataloonia vallutamise
oleks olnud mässajatele väga kaulik, sest see oli töös-
tuslikult hästi arenenud rajoon ja oma võimsa nõja-
kõõstine. Ka meelitas Kataloonia Franco'le suurt häda-
ohku, kui ta ilma Katalooniat vallutamata oleks alus-
tanud pealtungi vabariiklike vägede vastu.

Fõndide sahevad alati operatsiooni esimes-
tel päevadel meenus vabariiklastele desoodne: näit.
mässajatel oli lennukid 497, vabariiklastel kõigest 124,
kahurid 956 ja vabariiklastel 225, tankide vastavalt
120 ja 48.¹⁾ Kuid vaatamata ülalnimetatud vägede ja rel-
vastuse osas nohtasid vaenlased ägedat vastupanu. Ka-
taloonia kaitses tõsis üles uugu täiskasvanud elanik-
kond. Armeed ja elanikkond tegid kõik, et mitte togeneda.
28. jaanuaril 1939. o. mässajatel õnnestus vallutada Ka-
taloonia pealinn Barcelona, kuid vastupanu jätkus
seel. 11. veebruaril olid Kataloonia viimased kaitsjad
sunnitud lahuma Kataloonia territooriumilt. Ka
süü onitand Prantsuse valitsuvad regioonid Francole
suure teene. Kui tuhanded hispaanlased, kes ei
soovinud jääda fašistlike ühe alla, ründasid Ka-
talooniat Prantsusmaale, selges Prantsuse valitsus
nõud kontsentratsioonilaagrisse, hiljem aga sundis
tagasi pöörduma Franco poolt kõwatud territooriumile

¹⁾ Lefebvres, s. p. 77

Samal ajal Inglis valitus saatis sõjalava Menorca saarele ja sundis saare garnisoni Franco vägedele alla andma.¹⁾ 13. veebruaril algasid Inglismaa ja Prantsusmaa vahel läbirääkimised Franco tunnustamise küsimuses. Samal ajal avaldasid Prantsusmaa ja Inglismaa survet Negrini valitsusele, nõudes määrajatele vastupane katkestamist.²⁾ 14. veebruaril saatis Prantsus valitus Hispaania vabariigi valitsusele ultimatum, kus nõuti Madridi ja ülejäänud territooriumi loovutamist määrajatele. 27. veebr. 1939. o. katkestasid Inglismaa ja Prantsusmaa diplomaatilised suhted Hispaania sademeri valitsusega ja tunnustasid Hispaania valituse juhina Franco. Järgmisel päeval USA, Prantsusmaa, Inglismaa valitused riiguhõltsude näpunäitel loolsid uue Hispaania vabariigi president M. Azana, kes suhtes vaenulikuult revolutsioonilise rahvaga.³⁾

Kuid vaatamata nendele löövidele Hispaania vabariigile oli veel võimalus jätkata võitlust madalabadsuse ja sõllematuse ent. Nõuandliku Hispaania territooriumil elas 10 milj. elaniku, vabariigi rahvastikus jäid elatunud 800 tuh. sõdurile ja ohvitele, samuti oli vabariigil oma sõjalavastik ja sõjatööstus. Hispaania rahvarahad olid täis otsustamatust võidelda või võiduda lõpeti. Kuid Negrini valitus jätkas kompromissi ja vaenlaste ning reetvite soosimise

1) Труды, стр. 15

2) Газета, стр. 198

3) Труды, стр. 15

politikat. Socialistide liider J. Berleiro ja kindral
Carado Madridis valmistavad ette sabariivastant vande-
rõu. Juba veebruaris kehtel oli teada Madridi üli-
andmise plaan mässajatele. Nüüd Negrini'i valitsus ei
teinud midagi nämm takistamiseks. 3-4. märtil 1939 o.
pühkes Hispaania sabariigi sõja-merebaasis Cartagena's
faiiskliku mäss. Püüdnud kooskõs sõja-mereväestiku
juhata viis sabariigi laevastiku Bizenta'sse, jättes nii
sabariigi ilma tähtsast enesest sõjendist. Kohe
seejärel 5. märtil reeturid, usotas J. Berleiro ja kindral
Carado'ga teostand riigipöörde, arendades Negrini valituse
"Rahvusliku vaitsejuntaga". Hispaania rahvas aga ei
kaktanud reeturide alluda, kommunistliku partei juhti-
misel algas Madridis üldine ülestõus "Junta" vastu. Siis
aga soovitanud reeturid kolida meelitõo: need tõmbarid
vaid ündelt ära ja saatsid ülestõusnud rahva vastu,
avades nii mässajatele tee Madridi. Rahva ülestõus upu-
tati verre: 9 tuhat tapeti, 12 tuhat kaiditi vanglasse.
Mässajad ja intervendid alustasid pealtunqi ja 1. ap-
riilis oli usgu Hispaania territoorium mässajate
valduses.

Üks etapp Hispaania rahva vangelasimust võitlu-
st oma maa vabaduse ja sõltumatus üst oli lõp-
penud. Algas uus, iligadme võitlus etapp. "Sõjast
faiismi vastu", kirjutas D. Barro, mida rahvasamassid
pidasid 18. juulist 1936 o. uuni 1939 o. märtriki, võib
vahuordelt õiglaselt öelda sedasama, mida ütles

linpööris ajaloolane rahvusliku vastupanu kohta Na-
poleon'i vägede vastu: "Millesel rajandil muutub nende
võitude ja lahingute muksus? Sest rahvasõdads ja
kaotuses nimetatame kummiti kannatusi, lunastust
ja apoteoosi, mis on võidu pandiks davatele." Jah,
Hispaania vastupanu ajalugu ei lõppenud ürgi fa-
ristlike legionide saabumisega Madridi. Dehemiq on
pöördunud ja algas uus peatime. Peatime iligael-
rest võitlusest... 71)

1) Островица ударения, и она не покорилась, "Новый мир",
№ 12, 1947, стр. 8

Lõppõna.

Hispaania vabariik oli saanud naastu osaliseks. Naastu peamised põhused olid järgmised:

1. Saksa ja Itaalia ulvastatud sohhelegamine Hispaania riidmestesse mässajate poolt.
2. Inglismaa, USA ja Prantsusmaa valitsusate riigundade „mitteohhelegamine“ poliitika, mis soodustas Saksa-Itaalia interventsiiooni ja jättis Hispaania vabariigi ilma enehaitse vahenditest.
3. Fasistlikku agressiooni Hispaania vastu soodustas ka ilijäänud kodanlik-demokraatlike riidide valitsuste poliitika.
4. Rahvusvaheline proletariaadi abi polnud niilalt efektiivne.¹ Need olid Hispaania vabariigi lüüasaamine silind põhjused. Lüüasaamine siimises põhjusel oli nahtlematult ihtuse puudus proletariaadi ja Rahvarinde ridades. Tüüdlastel ihtuse puudumises olid paumpoohud sohialistide lüidid, esothas J. Besteiro, J. Prieto ja L. Caballero, anarko-sündikalistlik julatus ja kodanlik-vabariiklike parteide juhid, kes usgu rööp vältel ajasid lõhestamine ja desorganiseerimine poliitikat, rööp lõpuperioodil oga kapitulatsiooni poliitikat. Nunde poliitika oli tingitud hirmust areneva revolutsiooni ja sohiaalsete imberoonalduste us, mis olid suunatud mässike, kiriker

¹ Mennandad kodanapiid, sp. 142

jo suunkapitalistide võime täielisele llwidendamisele ja
kõliselt demokraatlike uuna kehtestamisele. Sündmuste
viimasel etapil muutuvad need veteerilised demendid
jälismaiste imperialistide avalikes agentuuris.

Sõjal Hispaanias oli suure rahvusvaheline
tähtsus. Hispaania rahvas oma nankluslike võitlusega
koidis tagasi fašismi ja uoltrrevolutsiooni pealtnugi. His-
paania rahva võitlus näitas vejnukalt, et ideoles
võitluses fašismiga on vajalik võiq; antifašistlike ja
demokraatlike jõudude ühtsus ja otustas vastupanu rahva
poolt, kes on valmis rebaga käes tõusma ono revol-
tsioonilis-demokraatlike saasutuste kaitses.

Rahvuslik-revolutsioonilise sõja avanqardiks
ja juhiks oli Hispaania proletariaat usahas kommunistlike
partiiaga, uelle juhtimisel viidi läbi uõin tähtsused
revolutsioonilised imberhonaldured.

Fašistlik diktatuur on Hispaanias saiki-
nud uuni tänapäevani, saatanata fašistlike uinide
purenkamisele Teises Maailmasõjas. See on just seletata
selleq; et Franco aitavil võimule mitte ainult
Hitler ja Mussolini, vaid ka USA, Prantsusmaa ja
Inglismaa salitavad riigkonnad. Fašistlik diktatuur
Hispaanias piisib ainult uogu maailma imperialistide
otseel toetusel, sest Hispaania pole Franco poli
toetajaid. Rahvamaaside sehtumist Franco uõini
näitab juba asjaolu, et uodusõja ja fašistlike
interuentsiooni ajal 1,5 milj. hispaanlast hukkus

võideldes vabarügi ust, 2 milj. emigreerus ja 2 milj. inimest olid vangis fašistlikes vanglates.¹⁾ Hispaania fašismi soovijaks on uskalt USA imperialism. Franco abil püüab agressivne ameerika imperialism, nagu omal ajal Itaalias ja Saksas fašismigi, täidlikult ajakada Hispaania rahvast, et muutada Hispaaniat uue sõja platvormiks. USA imperialismi uskumise tunnuslambalt näitab 26. sept. 1953. a. Hispaania ja USA vahel sõlmitud kokkulepe, millega USA sai õiguse kasutada Hispaania lennu- ja mereväebaase 20 aasta jaoks. Ameerika-Hispaania kokkulepe on reetiline sadade tuhandete hispaanlaste suhtes, kes andsid oma elu võideldes fašismi vastu.

Kuid Hispaania rahvas jätkab võitlust kommunistliku partei juhtimisel. Julmed repressioonid ja takista partisaaniliikumise kasvamaal. Täiesti saagunud Hispaania proletariaadi väljastumised fašistliku diktatuuri vastu. Naatamata ajutisele liitlasomisele ei ole Hispaania rahvas alistunud.

1) О. Артуров, Религия фашистской диктатуры в Испании, Всесоюзной комиссии по изучению идеологических наук. Мировые языки. Выпуск 5, 1947, стр. 145

Kirjanduse nimestik.

1. Der Freiheitskampf des spanischen Volkes und die internationale Solidarität, Berlin, 1956, = Der Freiheitskampf
2. Документы министерства иностранных дел Урмана, выпуск III, Москва, 1946, = Документы
3. Испанская военная борьба за победу, Москва, 1938, = Испанская военная
4. СССР и фашистская агрессия в Испании, Москва, 1937 = СССР и фашистская агрессия в Испании.
5. О. Артуров, Новые документы о роли франксистской Испании в войне, "Мировое хозяйство и мировая политика", № 10/11, Москва, 1946.
6. О. Артуров, Религия фашистской диктатуры в Испании, Всесоюзный институт юридических наук. Чиньвее записки. Выпуск I, 1947
7. В. Варна, Испания в революции, Москва, 1936. = Варна
8. В. Варна, Португалия и фашистская интервенция в Испании, Москва, 1937
9. А. В. Волков, За что борется испанское крестьянство, Москва, 1938, = Волков
10. X. Гарсия, Интернациональные бригады в Испании (1936-1938 гг.), Вопросы истории № 7, 1956 = Интернациональные бригады

11. К. Карсиа, Испанский народ в борьбе за свободу и демократию, против фашизма (1931-1939 гг.), Москва, 1956 = Карсиа
12. Дело Испании — не расисте дело испанцев, Москва, 1937 = Дело Испании
13. К. Дуас, За свободу и независимую Испанию! Москва, 1937
14. К. Дуас, Под знаменем народного фронта, Москва, 1937
15. В. Димитров, В борьбе за единую фронт против фашизма и войны, Ленинград, 1939
16. В. Димитров, Фашизм — это война, Москва, 1937.
17. А. Л. Вфисова, Испания в 1918-1939 годах, Москва, 1952 = Вфисова
18. Dolores Ibarruri, Der national-revolutionäre Krieg des spanischen Volkes 1936-1939, Der Freiheitskampf des spanischen Volkes und die internationale Solidarität, Berlin, 1956 = Ibarruri
19. Доррес Ибаррури, и они не покорятся, "Новый мир", № 12, 1947
20. Д. Ибаррури, Октябрьская социалистическая революция и испанский рабочий класс, Москва, 1957
21. Доррес Ибаррури, Речь и статьи 1936-1938, Москва, 1938
22. Испания и Португалия, Москва, 1947 = Испания и Португалия

23. История гиндोलати, т. III Москва - Ленинград, 1945 = История гиндोलати.
24. История международных отношений и внешней политики СССР (1970-1977 гг.), Москва, 1977 = История международных отношений
25. И. Камник, Госодничество турецкой раяции франкисейскому митику и фашистой интервенции в Ишани (1936-1939 гг.), Митие записки Саратовского государственного университета имени Н.Г. Чернышевского. Т. XXXIX, Саратов, 1954 = Камник
26. М. Кольцов, Ишанский гневник, Москва, 1957
27. И. Мангзови, Ишания, Москва, 1939. = Мангзови
28. Ю.О. Мангзон, А.Ю. Бедикский, Джон Каддар, Как франко финансировал свои военные учения, 'Вопросы истории', №2 1956. = Мангзон, Бедикский
29. Б. Мункос, Ишания, Ленинград, 1937 = Мункос
30. А. Мэнхэйтен, Патинак. Католическая церковность мировой раяции, Москва, 1948.
31. А.М. Некри, Последний этап аналитического 'небемативства' в Ишанские дела, Известия Академии наук СССР, серия истории и философии, т. VI, №4, Москва, 1949

32. "Новое время", № 13, 1946. Заявление бывшего
интервал-полковника германской армии Г. Вейне,
Присоединение к журналу. = Заявление
33. A. Norden, Ni spirituaalse sõdaid, Tallinn,
1954, = Norden
34. Р. С. Обвинников, как проводилась политика
"невысказанности" в отношении гда (модель-
автор 1936 г.), Чинские записки, история между-
дународных отношений, история зарубежных
стран, Москва, 1957 = Обвинников
35. Д. П. Трушкер, Освободительная война иранского
народа (1936-1939 г.) и агрессивная политика
империалистических государств, автореферат,
Ленинград, 1951 = Трушкер
36. Проблемы иранской революции, Москва,
1933
37. А. Веребряков, катадонская операция (1938-1939 г.)
"Военно-исторический журнал", № 2, 1940 =
Веребряков
38. И. Слободянок, Американские империалисты
послужили фашистской интервенции в Иран,
Киев, 1954 = Слободянок
39. И. Слободянок, Американские империалисты-
послужили фашистской интервенции в Иран-
ские (1936-1939), "Вопросы истории" № 8, 1951
= "Вопросы истории"

40. Пригласить лет музыки и добродн итальянской коммунистической партии, Москва, 1953 = Пригласить лет
41. M. Thorez, Rakva poeg, Tallinn, 1953
42. M. Капитонов, Испания, Москва, 1946
43. M. и M. Феррара, Биссуя и Подьятти, Москва, 1954 = Феррара
44. M. Эрнани, Od олоденности испанской революции, Москва, 1936.

Sisukord.

1. Sissejuhatus lk. 1
2. I pt. Majanduslik ja poliitiline olukord Hispaanias XX saj. 30.-ndatel aastatel lk. 5
3. II pt. Fašistliku võimu algus ja Itaalia-saalis intervencioon Hispaanias. lk. 25
4. III pt. Suurvõimude vahelise mittevahelise poliitika ja rahvusvahelise solidaarsuse Hispaania seadmisega. lk. 49
5. IV pt. Kommunistliku partei juhtiv ja suunav olemine võitluses Hispaania vabaduse ja demokraatliku ühiskondade eest. lk. 90
6. V pt. Hispaania rahva ülestõus võitluses mässajate ja intervencientide vastu. lk. 100
7. Lõppsõna lk. 119
8. Kirjanduse nimestik lk. 122